

Evaluatie 2021: De kracht van Erfgoed

Erfgoedagenda 2022-2026: Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt

Samenstelling en tekst:

Erik Mattie (bureau M&M), Carla Scheffer, Kirsten van der Kant

Gemeente Voorschoten

Afbeeldingen zijn, tenzij anders vermeld van de Gemeente Voorschoten

Versie september 2021

Voorblad

Logo's van het Project Prins Frederiks Parkenroute, Neder-Germaanse Limes, Paardenmarkt in Voorschoten en de Voorstraat, een van de beschermde dorpsgezichten, die Voorschoten rijk is in die de verbindende kracht van erfgoed laat zien.

Binnenblad pag. 3: Boven de schouw in het Bajuwhuis prijkt sinds 2019 weer het schilderij 'De verzoening van Jacob en Esau' met bijbehorende lijst, dankzij een schenking van de familie Van Gruneken. Toen de Dordste schilder Dirk Kuipers rond 1765 enkele jaren in ons dorp woonde kreeg hij van de toenmalige eigenaar, de baljuw Boers, de opdracht voor het maken van dit schouwstuk. Het interieur maakt ook deel uit van het Rijksmonument. Met de terugplaatsing en het herstel van de schilderijlijst in Lodewijk XIV-stijl heeft de kamer weer meer van zijn allure teruggekregen.

Met dank aan alle betrokkenen die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze evaluatie, waaronder de leden van het Lokaal Erfgoedplatform, de Commissie voor Welstand en Cultureel Erfgoed en monumenteneigenaren.

Evaluatie 2021: De kracht van Erfgoed

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
Voorwoord	6
Inleiding	8
1. Het beleid	12
1.1 De kaders.....	12
1.2 Voorschoten: visie en doel	14
1.2.1. Kadernota Erfgoed.....	14
1.2.2. Nota Archeologie herijking 2013.....	17
1.2.3. De instrumenten.....	17
1.2.4. Het programma	17
1.3 Actiepunten Kadernota	18
1.4 Actualiteiten en ontwikkelingen	18
2. Evaluatie en enquête.....	36
2.1 inleiding	36
2.2 Uitgangspunten	36
2.3 Actiepunten Kadernota	36
2.4 Uitwerking actiepunten Kadernota	37
3. Samenvatting en aanbevelingen	57
3.1 Wat ging er goed	57
3.2 Wat kan er beter?.....	58
3.3 Puntsgewijs per actiepunten:.....	58
4. De Erfgoedagenda 2021-2025: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt' Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.	
4.1 Doel en ambitie: De kracht van erfgoed	64
4.2 Totstandkoming.....	65
4.3 De Erfgoedagenda 2021-2025: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'	65

Samenvatting

Onder het motto 'wat ging er goed en wat kan er beter' is het erfgoedbeleid van de gemeente Voorschoten geëvalueerd. Niet alleen omdat de beleidscycli van de Kadernota Erfgoed 2013-2017 (2013) en de Archeologienota herijking 2013 (vastgesteld in 2014), niet eerder zijn geëvalueerd, maar met vooral ook omdat met de inwerkingtreding van de nieuwe Omgevingswet in 2022 een aantal minimale acties is vereist. Zo dient in de toekomst - meer dan nu - rekening gehouden te worden met de omgeving van beschermde monumenten en moet toezicht en handhaving op de Omgevingswet worden aangepast. Verder dient de digitale informatievoorziening op orde te zijn en is in de wet een verplichting opgenomen een gemeentelijke adviescommissie Omgevingskwaliteit te installeren.

Daarnaast zijn diverse maatschappelijke en andere ontwikkelingen gaande die hun neerslag hebben op het erfgoedbeleid. Nederland koerst af op de invoering van het Europese verdrag van Faro, dat uitdraagt dat erfgoed van en voor iedereen is, dat erfgoed inclusief is en bijdraagt aan actief burgerschap; en ook dat erfgoed een meerwaarde heeft voor andere sectoren in de maatschappij. Erfgoed loont, werkt en inspireert niet alleen, maar verbindt ook, alle inwoners van de gemeente; die uit het verleden en die in de toekomst. Groot nieuws in 2021 was de plaatsing van het Romeinse kanaal van Corbulo op de werelderfgoedlijst van Unesco, nadat eerder in 2019 de Voorschotense paardendagen waren toegevoegd aan de lijst van het Representatieve immateriële erfgoed.

Om de bestaande en nieuwe wettelijke taken te kunnen blijven uitvoeren is aan de evaluatie een erfgoedagenda (2022-2026) met bijbehorend budget gekoppeld. Het huidige budget is niet toereikend om in de toekomst alle (nieuwe wettelijke) taken te kunnen blijven uitvoeren. Hierom worden verbindingen gezocht met de implementatie van de Omgevingswet.

Nieuw beleid wordt niet vastgesteld, maar de focus wordt verbreed, meer integraal. De gemeente stelt zich minder regelgevend en regisserend op, meer coöperatief, faciliterend en stimulerend. Daarbij gaat het niet alleen om de klassieke taken van de monumentenzorg, waaronder behoud van en investeren in boven- en ondergronds erfgoed en groen, maar ook moet gedacht worden aan de relatie met het sociaal domein, het versterken van de leefkwaliteit en de jeugd als toekomstige beschermer van het erfgoed. Meer dan voorheen wordt de focus gelegd op het leveren van een bijdrage aan de actuele opgaven op het gebied van energietransitie en duurzaamheid. En niet in het minst wordt ingezet op de kansen die de toeristische en economische sector biedt, cultuur en natuur, landgoederen, weilanden en de kuststrook. Dit is een wederkerige relatie.

De evaluatie biedt inzicht in het vigerend beleid, Rijks-, provinciaal en gemeentelijk (hoofdstuk 1) en geeft weer wat van het huidige uitvoeringsprogramma is gerealiseerd (hoofdstuk 2 en 3). Op basis daarvan wordt gezien in hoeverre de bestaande beleidskaders voldoende aansluiten bij de huidige en de te verwachten situatie voor de komende vier jaar. Het beoogd resultaat is de vaststelling door het college van de Evaluatie en de Erfgoedagenda, met daarin de ambities voor de komende vier jaar (2022-2026) (hoofdstuk 4). Het mag daarbij duidelijk zijn dat de

Erfgoedagenda nauw aansluit op de Structuurvisie Cultuurhistorie 2013-2028, het afwegingskader voor beleid en ontwikkelingen op het gebied van de ruimtelijke ordening van cultuurhistorie. De evaluatie met de agenda wordt ter informatie aan de raad gestuurd.

Financiële onderbouwing

De Erfgoedagenda speelt in op de nieuwe kaders die de Omgevingswet stelt om het erfgoed te behouden, maar ook op de Verdragen van Faro en Granada. Daarom zijn er verbindingen gelegd met de zorgplicht voor het erfgoed enerzijds en anderzijds met de regionale en sociaal- maatschappelijke opgaven, de energietransitie, de circulaire economie, recreatie en toerisme. Om het leggen van verbinden een betere plek te geven binnen het erfgoedbeleid zal in het eerste kwartaal van 2022 een subsidievoorstel aan de raad worden voorgelegd met dekking uit de reserve monumenten (€ 290.000). Daarbij wordt zowel een relatie gelegd met het beleidskader voor het subsidiebudget voor instandhouding monumenten (€13.712), als met de activiteitensubsidie voor erfgoed (€10.154) uit het Subsidieplan Kunst en Cultuur.

Uit de evaluatie is gebleken dat in de achterliggende periode niet alle ambities voor het uitvoeren van het beleid konden worden waargemaakt vanwege de beschikbare capaciteit en middelen. Het gaat voor het uitvoeren van de wettelijke taken en het beleid bij archeologie om een budget van €18.171 en voor monument om € 423, die nu meer integraal en in samenhang met elkaar gezien gaan worden. Mede op basis van de resultaten van de enquête zijn in de nieuwe Erfgoedagenda prioriteiten gesteld. Het gaat daarbij in ieder geval om het samenstellen van een publicatie over de Canon, het creëren van betrokkenheid bij en aandacht voor het Kanaal van Corbulo, het digitaal beschikbaar hebben van (ruimtelijke) relevante informatie, het adequaat beschermen van de omgeving van monument, de inventarisatie en bescherming van de Wederopbouw en Post-65 periode, het investeren in kennis en competenties voor de uitvoering van de wettelijke taken (in het proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving).

Wanneer blijkt bij de uitwerking van de agenda dat activiteiten niet of slechts ten dele kunnen worden gerealiseerd, dan zal na een heroverweging van de prioriteiten zo nodig separaat via de reguliere P&C-cyclus incidenteel budget worden gevraagd. Relevant daarbij is dat actief doorgedaan gaat worden (financieel) aansluiting te zoeken bij de Provinciale Erfgoedtafels (Trekvaart, Limes, Landgoederen) en de Landschapstafels (Leidse Ommelanden, Duin, Horst en Weide). Zo wordt het mogelijk via het benutten van meekoppelkansen, cofinanciering te vinden voor projecten die tegelijkertijd een bijdrage leveren aan de ambities van de Gemeentelijk Structuurvisie, het Nationaal Park Hollandse Duinen en de RES (hefboomeffect).

Voorwoord

Het DNA van Voorschoten is opgebouwd uit de overblijfselen en de verhalen uit het verleden. De historische gelaagdheid draagt in hoge mate bij aan het unieke karakter van een bijzonder dorp. Het Voorschotense erfgoed is alom aanwezig met parels in de kroon als woonhuizen, boerderijen en kerken. Maar de collectie is veelomvattender: de dorpskern en de lommerrijke parken en buitenplaatsen zijn in samenhang met het agrarisch landschap en de wederopbouwwijken sterk bepalend voor het karakter van Voorschoten. Maar liefst twee beschermde dorpsgezichten bevinden zich binnen de gemeentegrenzen, het oude centrum en een deel van de landgoederenzone. En *last but not least* zijn er de immateriële waardevolle tradities en het indrukwekkende ondergrondse erfgoed. Zeer actueel is het Romeinse Kanaal van Corbulo, onderdeel van een veel groter, internationaal betekenisvol verhaal. Nauwe samenwerking tussen vele partijen heeft ertoe geleid dat het Kanaal sinds juli 2021 als onderdeel van de *Romeinse Limes* op de UNESCO werelderfgoedlijst prijkt.

Er is meer bereikt in de afgelopen periode. Het aantal gemeentelijke monumenten nam tussen 2013 en 2021 toe van 58 naar 99. De website van de Canon van Voorschoten is in 2018 gelanceerd. Een eeuwenoude door Voorschotenaren gedragen traditie, de Paardendagen, werd op 28 juli 2019 bijgeschreven in het register van het Immaterieel Cultureel Erfgoed Nederland van UNESCO. Topmonumenten als Berbice, het park van Ter Wadding en Voorstraat 39 kregen weer glans door succesvolle restauraties. Door deelname aan de Provinciale Erfgoedtafels zijn de benodigde gelden gegenereerd en projecten gerealiseerd, zoals Frederiks Parkenroute en het Landgoedwandelen. Voorschoten is letterlijk als Zilverrijk op de kaart gezet met nieuwe fietsroutes.

Nu - met de Omgevingswet in zicht - de omgeving van het erfgoed meer en meer integraal bij het beleid wordt betrokken, is het *momentum* deze positieve lijn door te zetten. De huidige Erfgoedvisie voldoet nog steeds, maar wordt bijgestuurd, dan wel de focus verbreed, al naar gelang nieuwe trends en ontwikkelingen dit van ons vragen. Het is de uitdaging ook in de komende periode het erfgoed op zorgvuldige wijze door te geven aan volgende generaties, aan *alle* inwoners, als inspiratiebron en katalysator voor ontwikkelingen. Erfgoed werkt en inspireert, draagt bij aan een aantrekkelijk leefklimaat *en* loont, ruimtelijk, maar ook op sociaal-maatschappelijk, toeristisch en economisch vlak. En erfgoed verbindt: door een gemeenschappelijk verleden ontstaat een gedeelde toekomst. Nieuwe inwoners zullen aan die toekomst samenwerken. Nieuw erfgoed zal ontstaan.

Wij blijven inzetten op het vergroten van draagvlak en betrekken van de inwoners bij de zorg voor het erfgoed als factor van betekenis voor een gezonde, duurzame en aantrekkelijke leefomgeving. De basis is de Erfgoedvisie en de Erfgoedagenda 2022-2026: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'. Alleen vanuit een gedeelde verantwoordelijkheid kunnen we kansen benutten om erfgoed een betekenisvolle toekomst te geven.

Marcel Cramwinckel, wethouder cultureel erfgoed

Figuur 1 (volgende pagina) De Unesco-vlag wappert sinds augustus 2021 bij het gemeentehuis van Voorschoten.

 UNESCO
Building peace in the minds of men and women

Koningin Julianalaan
Koningin der Nederlanden
30 april 1909 - 20 maart 2004

Centrum
Wassenaar 5
Leidschendam 5
Den Haag 11

5

Inleiding

De zorgplicht en daarmee de zorgvuldige omgang met het boven- en ondergrondse cultureel erfgoed is als verplicht thema opgenomen in de Omgevingswet. Om het belang van erfgoed integraal en in samenhang met de andere relevante beleidsthema's, zoals milieu, verkeer, natuur en landschap in relatie tot de Omgevingswet te kunnen benoemen, is het noodzakelijk het beleid te evalueren. Naar aanleiding van deze evaluatie kan het beleid op onderdelen worden bijgesteld. Een evaluatie is opportuun, omdat de beleidscycli van de Kadernota Erfgoed 2013-2017 (2013) en de Archeologienota herijking 2013 (vastgesteld in 2014), in afwachting van de Omgevingswet, niet eerder zijn geëvalueerd en de termijn van beide nota's is verlopen. Voor een actualisatie is gekozen, omdat in de uitwerking van het coalitieakkoord in 2020 de wens is uitgesproken geen nieuw beleid te formuleren en het bestaande beleid - ook dat voor erfgoed- en archeologie - voort te zetten. Op grond van de in- en externe evaluatie is bovendien geconcludeerd dat een grote koerswijziging niet nodig is. De erfgoedvisie heeft aan kracht niets ingeboet. Wel is gebleken dat op sommige punten bijstelling nodig is, dan wel de focus verlegd moet worden. Deze nuanceringen van het huidige beleid zijn verwerkt in de nieuwe Erfgoedagenda voor de periode 2021-2025, 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'.

De bestuurlijke wens van de coalitie om het bestaand beleid te actualiseren hangt nauw samen met een bredere, meer integrale benadering van erfgoed in de toekomst, waarbij de rol van de gemeente verschuift van regelgevend en regisserend naar coöperatief, faciliterend en stimulerend. Deze reeds in gang gezette ontwikkeling krijgt extra nadruk in de nieuwe agenda. Daarbij moet vooral gedacht worden aan de relatie met het sociaal domein, het versterken van de leefkwaliteit, het borgen van de kwaliteit van restauraties en het toezicht daarop. En ook aan de kansen die erfgoed biedt aan de toeristische en economische sector. En tenslotte aan de jeugd als toekomstige beschermer van het erfgoed.

Probleemstelling

De vraag is: In welke vorm kan het erfgoed- en archeologiebeleid het beste integraal voorbereid worden en worden opgenomen in een uitvoerbare erfgoedagenda, rekening houdend met de actuele wet- en regelgeving en in het bijzonder de opgave die er ligt in verband met de naderende inwerkingtreding van de Omgevingswet?

Het uitvoeren van de evaluatie van de erfgoed- en archeologienota's is actueel gelet op de op handen zijnde inwerkingtreding van de Omgevingswet en daaraan gekoppeld de Wet kwaliteitsborging. Er wordt al volop mee geëxperimenteerd en steeds vaker wordt gehandeld 'in de geest van'. Dit is mede een reden om de basisinformatie en het beleid zoveel mogelijk op orde te hebben.

De hoogste prioriteit gaat uit naar het kunnen blijven uitvoeren van de wettelijke taken binnen de gestelde termijnen en volgens de bestaande kwaliteitsnormen. Het gaat daarbij in ieder geval om het drieluik van vergunningverlening, toezicht en

handhaving. Ook moet voldaan worden aan andere wettelijke verplichtingen, zoals de tijdige instelling van een geïntegreerde Commissie voor cultureel erfgoed en ruimtelijke kwaliteit (bijvoorbeeld *Commissie Integrale Ruimtelijke Kwaliteit en Cultureel Erfgoed*).

Doel van de evaluatie

De evaluatie moet inzicht geven in wat van het huidige uitvoeringsprogramma is gerealiseerd: wat ging goed en wat kan beter. De evaluatie is net als de uitgezette enquête een hulpmiddel om te zien in hoeverre de bestaande beleidskaders voldoende aansluiten bij de huidige en de te verwachten situatie voor de komende vier jaar.

Beoogd resultaat

Aan de hand van de resultaten van de evaluatie is de Erfgoedagenda 2021-2025 opgesteld. De belangrijke trends en ontwikkelingen en nieuwe instrumenten als de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan zijn daarbij richtinggevend geweest. Leidend voor de te bepalen ambities zijn de beschikbare capaciteit en middelen. Het beoogd resultaat van de evaluatie is de vaststelling door het college van de Evaluatie en de Erfgoedagenda, waarin de ambities voor de komende vier jaar (2021-2025) zijn opgenomen. De evaluatie met de agenda wordt ter informatie aan de raad gestuurd.

Figuur 2 In het gemeentearchief is een schat aan informatie te vinden, die geraadpleegd kan worden om meer te weten te komen over de geschiedenis van Voorschoten. De beeldbank bevat duizende afbeeldingen, waaronder deze oude ansicht van rond 1900. Hierop is de nog bestaande kas van Bijdorp afgebeeld met de brug waar elk jaar nog steeds de blauwe regen bloeit.

Plan van aanpak

De wettelijke taken en de lopende zaken vormen het raamwerk voor de Erfgoedagenda. Nuances en bijstellingen op grond van maatschappelijke ontwikkelingen zijn in de Erfgoedagenda verwerkt. Aan de hand van een enquête is in samenwerking het Lokaal Erfgoed Platform (LEP), de Commissie voor Welstand en Cultureel Erfgoed (WCE), enkele monumenteneigenaren en ambtelijke ondersteuning een enquête uitgevoerd. De resultaten, aangevuld met cijfermatige gegevens en de gesprekken die met verschillende betrokkenen zijn gevoerd, leverden input voor de in te zetten koers voor het erfgoedbeleid in de komende jaren.

Figuur 3 De dorpskerk vormt in samenhang met de begraafplaats en zijn monumentale bomen, de kerkehuisjes en het muurwerk een belangrijke beeldbepalende ensemble. In Omgevingswet is een zorgplicht opgenomen waarin niet alleen het monument, maar ook zijn omgeving moet worden beschermd (foto boven 2018; onder:2021)

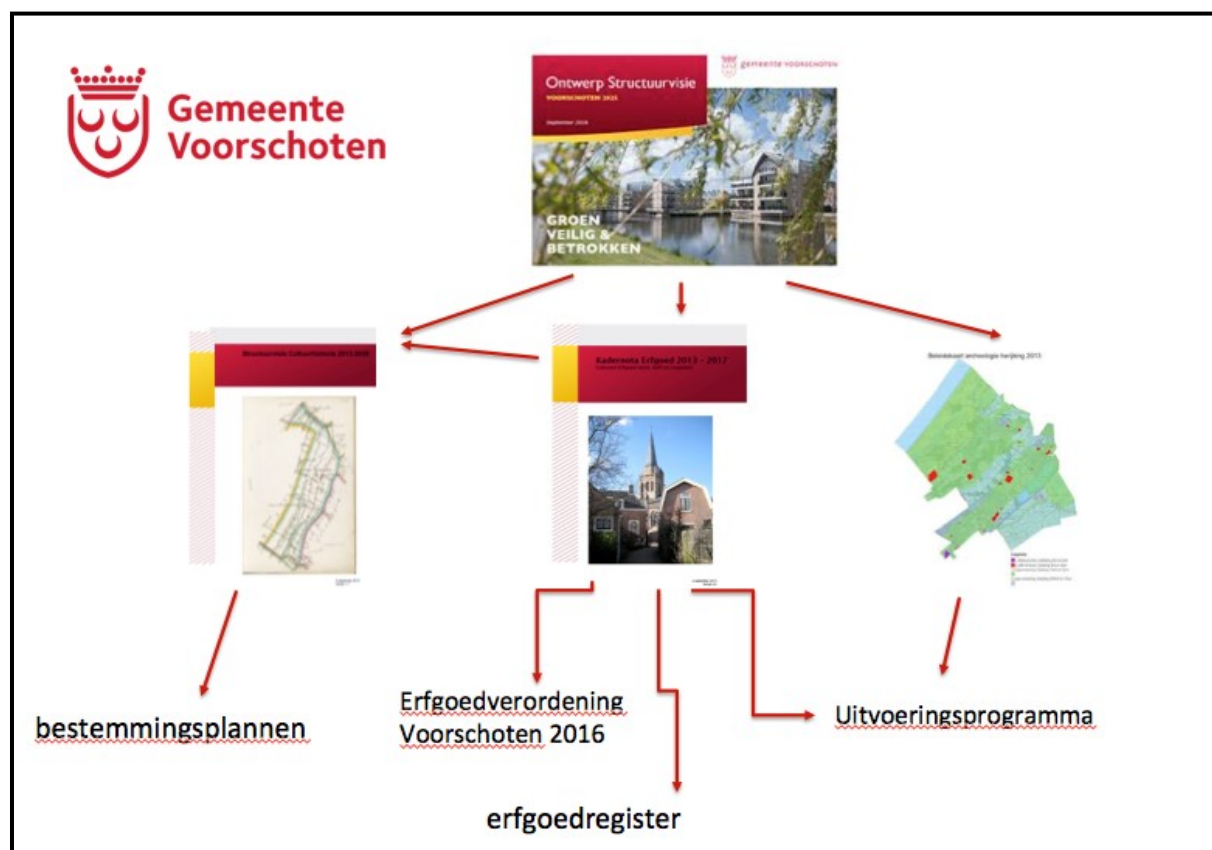

1. Het beleid

1.1 De kaders

De algemene beleidskaders van het erfgoedbeleid zijn vastgelegd in de Structuurvisie Voorschoten 2025 *Groen, veilig en betrokken* (2017) en nader uitgewerkt in de Kadernota Erfgoed 2013-2017 *Cultureel Erfgoed loont, leeft en inspireert* (2013), de *Archeologienota herijking 2013* (2014) en de Structuurvisie Cultuurhistorie (2013-2028). De Kadernota en de Archeologienota bevatten ieder een uitvoeringsagenda met actiepunten voor de periode 2013-2017.

Passend binnen de ambities van de in 2017 vastgestelde Structuurvisie, blijft de visie van de Kadernota onverkort van kracht. Nut en noodzaak van het erfgoedbeleid zijn onbetwist. Dat blijkt ook uit het Coalitieakkoord 2018-2022, waarin een en ander met betrekking tot het erfgoed bekrachtigd is. Voor deze evaluatie is verder het bestaande financiële kader als uitgangspunt gehanteerd.

Figuur 4 Overzicht van erfgoed-gerelateerde beleidsstukken uit Voorschoten.

In de kadernota wordt reeds de brede definitie van cultureel erfgoed gehanteerd, zoals die ook terugkomt in de Erfgoedwet. Aandacht is er voor het door mensenhanden gebouwde, materiele erfgoed, zoals huizen of gedenkm monumenten.

Maar ook het cultuurlandschap, waaronder de aangelegde parken en het immateriële erfgoed, zoals gewoontes en tradities vallen onder de definitie. Sinds 2016 is dit in de Erfgoedwet als volgt geformuleerd (art. 1.1):

'uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zicht voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden.'

Figuur 5 Luchtfoto van het landschapspark van Kasteel Duivenvoorde, gezien richting het oosten. Met financiële steun van verschillende fondsen heeft het landschap tussen 2011 en 2015 een ingrijpende transformatie doorgemaakt naar ontwerp van de landschapsarchitect Michael van Gessel. Het vernieuwde landschapspark beschikt over een nieuwe bosvijver en tal van nieuwe wandelpaden. Hoogtepunt is het nieuwe bezoekerspaviljoen waar ook de museumwinkel en horeca is ondergebracht (foto 2018)

Toekomstig kader

Steeds zal moeten worden ingespeeld, dan wel geanticipeerd op trends en ontwikkelingen, zoals recent zijn verwoord in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het klimaatakkoord en de Energiestrategie (RES). Ook het toenemend (hoogwaardig) cultuurtoerisme en het streven naar een gezonde en veilige leefomgeving, waarbij vooral gedacht moet worden aan de laatste turbulente ontwikkelingen rond de pandemie en inclusiviteit zijn trends.

Het streven naar het in stand houden van een veilige en goede kwaliteit van de leefomgeving sluit aan op de uitgangspunten van de Omgevingswet. De nieuwe wetgeving is erop gericht dat niet langer sectoraal naar beleidsvelden gekeken wordt,

maar integraal en in onderlinge samenhang. Erfgoed is daarbij een belangrijke verbindende factor. Gelet op bovenstaande definitie is dat aanleiding om het beleidsmatige onderscheid tussen archeologie en erfgoed te laten vervallen.

Een ander belangrijk thema dat nadrukkelijk is verankerd in de Omgevingswet is de aandacht voor participatie. Daarmee ligt het voor de hand om de bestaande samenwerking met het Lokaal Erfgoed Platform (LEP) voort te zetten, de rol van de Commissie voor Welstand en Cultureel Erfgoed verder uit te werken, nadere samenwerking te zoeken met partners uit andere beleidsvelden en dit breder vanuit de regio te bezien. Er wordt nadrukkelijk toegewerkt naar samenhang met de andere in de Omgevingswet genoemde verplichte beleidsvelden, zodat in een zo vroeg mogelijk stadium gezocht kan worden naar oplossingen voor ogenschijnlijke tegenstrijdigheden. Belangrijke koppelkansen zijn er op het gebied van waterberging, hittestress, toerisme, woningbouw, recreatie, circulaire economie, duurzaamheid en energietransitie.

1.2 Voorschoten: visie en doel

Inleiding

Het erfgoedbeleid van Voorschoten is vastgelegd in vier beleidsstukken - en in zekere zin ook in het Reglement van Orde van de Commissie WCE en de Erfgoedverordening als resultaat van de uitvoering van het beleid:

1	<i>Structuurvisie 2025</i>
2	<i>Kadernota 2013-2017</i>
3	<i>Structuurvisie Cultuurhistorie 2013-2028</i>
4	<i>Archeologienota herijking 2013</i>
5	<i>Erfgoedverordening Voorschoten 2016</i>
6	<i>Reglement van Orde 2015</i>

Waar de Structuurvisie (1) de grote lijnen van de ruimtelijke ordening als geheel schetst is de Kadernota (2) het meest concrete beleidsinstrument voor het Erfgoedbeleid. Het afwegingskader voor beleid en ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening en cultuurhistorie is te vinden in de Structuurvisie Cultuurhistorie (3). In de Erfgoedverordening (5) worden de procedures met betrekking tot het erfgoed geregeld, waaronder de aanwijzing van gemeentelijke monumenten. Ook de adviserende rol van de commissie WCE is vastgelegd in de Erfgoedverordening. Het functioneren van deze commissie is weer verder uitgewerkt in een Reglement van Orde (6). In de archeologienota tenslotte worden de uitgangspunten voor het ondergronds erfgoed, opgraven of *in situ* bewaren geregeld (4).

1.2.1. Kadernota Erfgoed

De Kadernota bevat de gemeentelijke visie op het erfgoedbeleid met daarbij een Erfgoedagenda die aangeeft hoe die visie van de gemeente – onverminderd actueel - bereikt kan worden.

Figuur 6 Burgemeester Berkhoutpark, een rijksmonument, is als werkverschaffingsproject vanaf 1936 in landschapsstijl tot stand gekomen. Het heeft bijzondere botanische waarde vanwege zijn grote soortenrijkdom. Door de afronding van een herstelplan in 2015 is park het weer een aantrekkelijk park geworden voor zowel jong als oud (foto 2016).

Visie:

'De cultuurhistorische kwaliteiten van de gemeente Voorschoten zijn van wezenlijk belang voor de ruimtelijke en sociale identiteit en de herkenbaarheid. In het verleden wordt de basis gelegd voor de toekomst. Het doel van het erfgoedbeleid is om op een zorgvuldige en afgewogen wijze het cultuurhistorisch erfgoed in goede staat door te geven aan volgende generaties, zodat ook zij daar voor hun toekomst op kunnen voortbouwen en het kunnen blijven zien, beleven en ervaren.'

Het motto daarbij is:

**Erfgoed loont
Erfgoed leeft
Erfgoed inspireert**

Figuur 7 Eeuwenlang werd in of nabij de kerk begraven. Onderdeel van de begraafplaats was een baarhuisje waar de doden werden opgebaard. Dit baarhuisje kwam tegelijkertijd met de bouw van de nieuwe kerk in 1868 naar ontwerp van Adolphus Druiding (1838-1900) tot stand. Alhoewel inmiddels buiten gebruik heeft het gebouwtje door zijn architectuur en ligging een onlosmakelijk relatie met de geschiedenis van de kerk.

Om deze visie te concretiseren zijn kaders benoemd, die richtinggevend zijn bij de omgang met het erfgoed:

- Het beschermen, in stand houden en ontwikkelen;
- Het nemen van een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid;
- Het delen van kennis en kunde als basis voor ontwikkeling en instandhouding;
- Het praktisch en doelgericht benaderen van monumenten en erfgoedwaarden.

De kernkwaliteiten zijn de algemene kenmerken, die specifiek het karakter van Voorschoten bepalen. Daarbij gaat het om (p. 18):

- Historische structuur van noord-zuid lopende landwegen en een enkele oost-west verbinding, gecombineerd met een fijnmazig stelsel aan waterwegen tussen de Vliet en de weteringen in het westen van de gemeente;
- Karakteristiek geometrisch ingericht polderlandschap met sloten, weteringen en agrarische kleine elementen als bruggen, hekken en schuurtjes;
- Karakteristieke boerderij-enclaves zowel binnen als buiten het historisch centrum met hun kenmerkende erfinrichting en erfbeplanting;
- Een lommerrijk buitenplaatsenlandschap:
 - Binnen de bebouwde kom: lommerrijke, parkachtige groengebieden met landhuizen in verbijzonderde architectuur en bijgebouwen die ondersteunend aan het ensemble zijn;
 - Buiten de bebouwde kom: afwisseling van weilanden en groene bosjes, solitair geplaatste bomen en hakhoutbossen rondom een lommerrijk,

parkachtig groengebied met een architectonisch verbijzonderd landhuis met bijgebouwen.

- Groene buffers in de vorm van weilanden, parken en plantsoenen;
- Rijke, eigentijdse architectuur langs de historische hoofdwegen;
- Kleinschalige bebouwing van maximaal twee lagen (met een kap) langs de historische hoofdwegen en in het historisch centrum;
- Uitbreidingswijken met een eigen herkenbare karakteristiek en tijdsbeeld buiten het historisch centrum.

1.2.2. Nota Archeologie herijking 2013

De archeologienota is het resultaat van een evaluatie van het eerder vastgestelde eerste archeologiebeleid *Het bodemarchief ontrafeld* (2009). In huidige nota is ingezet op ruimere vrijstellingsgrenzen, minder onderzoek-regimes en een vereenvoudigde beleidskaart. De gedachte is dat met dezelfde inspanning meer wordt bereikt als we ons richten op archeologisch-kansrijke situaties en daar als bevoegd gezag een effectieve regie op voeren. Archeologische waarden worden waar nodig beschermd met oog voor andere maatschappelijke opgaven.

1.2.3. De instrumenten

Het erfgoedbeleid berust deels op wettelijke verplichtingen, zoals die zijn vastgelegd in de Monumentenwet 1988/Erfgoedwet, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, het Besluit omgevingsrecht en de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz).

Daarnaast is er vrije, door de gemeente in te vullen beleidsruimte. Deze is uitgewerkt in de, deels ook weer wettelijke, beleidsinstrumenten als de Erfgoedverordening Voorschoten 2016, de Structuurvisie Cultuurhistorie en de in de Archeologienota opgenomen beleidskaart.

1.2.4. Het programma

De belangrijkste (programmatische) doelen in de kadernota Erfgoed, opgesteld vanuit de urgentie van toen, zijn samengevat:

- Uitvoering geven aan borging van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ordening door het opstellen van:
 - Structuurvisie Cultuurhistorie en vervolgens een
 - Paraplubestemmingsplan Cultuurhistorie)
- Uitvoering geven aan Erfgoedverordening
- Uitvoering geven aan Archeologienota en opstellen van beleidskaart

Figuur 8 Romeinse kan, gevonden bij archeologisch onderzoek naar het Kanaal van Corbulo aan het Frans Halsplantsoen in 2019 (Foto Vestigia, 2019)

1.3 Actiepunten Kadernota

In de Kadernota Cultuurhistorie zijn de actiepunten nader uitgewerkt in een uitvoeringsagenda.¹ Deze actiepunten sluiten aan op de thema's uit de Kadernota, namelijk:

- Behouden, versterken, ontwikkelen en benutten van cultureel erfgoed;
- Kennis ontwikkelen, vergroten en delen, en draagvlak behouden en vergroten; bewustwording;
- Stimuleren van samenwerken en vrijwilligerswerk; het benutten van kennis en kunde van burgers en andere partners.

Figuur 9 Erfgoed als sociaal maatschappelijke factor zorgt voor binding en sociale cohesie. Vrijwilligers dragen bij aan de instandhouding van de rozentuin, waardoor de geschiedenis van de buitenplaats Berbice zichtbaar en beleefbaar blijft (foto M. Kooper, 2018).

1.4 Actualiteiten en ontwikkelingen

Sinds 2013 hebben zich verschillende ontwikkelingen voorgedaan, die hieronder worden geschetst op zowel internationaal, nationaal, regionaal als lokaal niveau. Deze ontwikkelingen zijn van invloed op het bijstellen van de Erfgoedagenda.

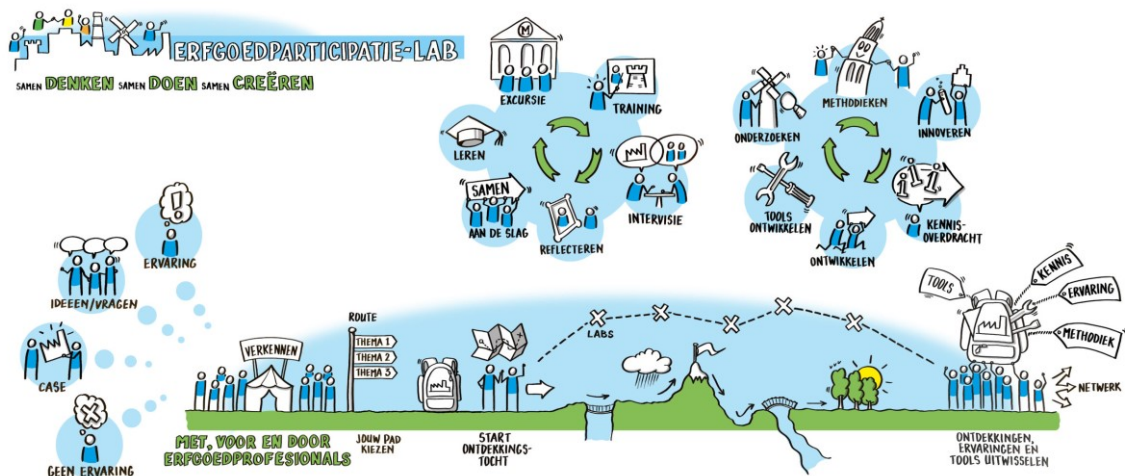
Internationaal

1. UNESCO

UNESCO is de VN-organisatie voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur. In 1972 is het Werelderfgoedverdrag opgesteld, dat Nederland in 1992 is ondertekend. Naast cultuurmonumenten en natuurmonumenten, kunnen sinds 2003 ook niet-tastbare gebruiken worden opgenomen als immaterieel erfgoed.

¹ NB: de Kadernota bestrijkt de periode 2013-2017, de evaluatie van de actiepunten loopt door tot in 2021.

2. Verdrag van Faro

Figuur 10 Infographic met uitleg over het verdrag van Faro en participatie (www.cultureelerfgoed.nl)

Het Europese Verdrag van Faro (2005) stelt erfgoedparticipatie centraal. Het benadrukt de maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed en stuurt aan op een actieve deelname van erfgoedgemeenschappen in het erfgoedveld.

Uitgangspunten van het door Nederland geratificeerde Verdrag, dat onderdeel is van de kamerbrief 'Erfgoed telt' (2018), zijn:

- Iedereen moet toegang hebben tot erfgoed en heeft het recht (een eigen) betekenis te geven aan erfgoed
- cultureel erfgoed is een belangrijke bron voor het individu, voor de relaties tussen individuen, voor een hogere kwaliteit van leven, voor inclusiviteit en actief burgerschap.
- cultureel erfgoed draagt bij aan sociaal duurzame ontwikkeling en levert meerwaarde aan andere beleidsdomeinen (cross-sectoraal).
- cultureel erfgoed draagt bij aan vrede en democratie in Europa en bevordert de interculturele dialoog.

Steeds meer wordt onderkend dat cultureel erfgoed een middel (hulpbron) is om maatschappelijke doelen te verwezenlijken en zo bij te dragen aan een sociaal duurzame ontwikkeling van de samenleving. Denk aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt die samen werken

Figuur 11 Fonds voor cultuurparticipatie heeft sinds 2020 een subsidieregelen voor erfgoedparticipatie volgens het Verdrag van Faro.

aan het onderhoud van een historisch park. Of bijvoorbeeld de Sint Maartensviering in Utrecht die zorgt voor sociale cohesie omdat verschillende groepen met elkaar in contact komen.²

Voor de vele erfgoedinstellingen waar de mens al centraal staat, is het Verdrag van Faro een stimulans om verder te gaan op de ingeslagen weg. Voor overheden en erfgoedinstellingen, die nog weinig ervaring hebben opgedaan met participatieprojecten, betekent dit verdrag een nieuwe manier van werken. Met een subsidieregeling van het Rijk wordt erfgoedparticipatie gestimuleerd.

3. Verdrag van Granada

Figuur 12 In 2019 bracht de Raad voor Cultuur advies uit om erfgoed meer in te zetten vanuit de verbindende rol die zij kan spelen bij het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit, het verbreden van het draagvlak en verbeteren van de kennisinfrastructuur. Participatie en draagvlak zijn daarbij sleutelwoorden.

gezichten) de effectiviteit van de inzet van het welstandsbeleid als 'bescherming' van de omgeving van monumenten aan kracht ingeboet. Reden om in de Omgevingswet en de bijbehorende AMvB's³ specifieke instructieregels

Het Europese Verdrag van Granada uit 1985, is in 1993 door Nederland geratificeerd en op 1 juni 1994 in werking getreden. Hierin is opgenomen dat de bescherming van architectonisch erfgoed een essentieel doel is van de ruimtelijke ordening; zowel planologisch, als bij het vormgeven van ontwikkelingen. Het verdrag bevat daarbij bepalingen betreffende inventarisatie, documentatie, bescherming en restauratie van erfgoed. Ook wordt ingegaan op de brede definitie van erfgoed waar toe ook industrieel erfgoed, cultuurlandschappen, ensembles en roerend erfgoed behoren.

Aanvankelijk gaf Nederland een beperkte uitleg aan het artikel dat handelt over het voorkomen van de aantasting van de omgeving van het monument. Eén van de redenen voor deze beperkte uitleg is de overtuiging dat het op dat moment het vigerend welstandsbeleid voldoende handvatten bood.

Echter sinds de ratificering heeft de drang naar vermindering van regeldruk, de bredere introductie van vergunningvrije activiteiten (ook in beschermde

Figuur 13 Creatief zoeken naar meekoppelkansen bij grote maatschappelijke opgaven (www.brabant.nl)

² Zie <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/erfgoedparticipatie-faro/verdrag-van-faro>

³ Algemene Maatregel van Bestuur waarin de regels van de wet verder zijn uitgewerkt.

op te nemen om vorm en inhoud te geven aan de doelstellingen van het Verdrag van Granada.⁴ Concreet leidt dat ertoe dat in het Omgevingsplan de omgeving van het monument expliciet beschermd moet gaan worden.

Landelijk

1. Momo (2012)

De beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (MoMo) uit 2009 heeft gezorgd voor aanpassingen van de Monumentenwet (2012) en het Besluit ruimtelijke ordening (Bro). Naast de aandacht voor het object wordt het belang van de omgeving van het monument steeds meer onderkend. Het beschermen van de cultuurhistorische waarden heeft in de ruimtelijke plannen (o.a. bestemmingsplannen) een wettelijke verankering gekregen. Net als eerder de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) regelde dat bij ontwikkelingen met ondergronds erfgoed rekening gehouden diende te worden, is dat nu ook voor het bovengronds erfgoed het geval. Deze wettelijke kaders komen ook terug in de Omgevingswet, waarin de zorgplicht voor erfgoed een volwaardig onderdeel is van de integrale visie op de leefomgeving.

2. Erfgoedwet (2016)

Vooruitlopend op de inwerkingtreding van de Omgevingswet is sinds 2016 de nieuwe Erfgoedwet van kracht. In deze wet zijn verschillende wetten bij elkaar gebracht, die gaan over het archief, archeologie, het gebouwde erfgoed en de waardevolle cultuurgoederen. De Erfgoedwet regelt de aanwijzing van rijksmonumenten,

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

Figuur 14 Infographic overgang van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet. Beeld: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

⁴ Er is in de Bkl een instructieregel opgenomen, die gemeenten verplicht om aantasting van de omgeving van (voorbeschermde) rijksmonumenten en monumenten die op grond van het omgevingsplan zijn beschermd, te voorkomen, als die monumenten door die aantasting worden ontsierd of beschadigd.

rijksbeschermden stads- en dorpsgezichten en de bescherming ervan. Dat gebeurt onder meer via de vergunningplicht bij de wijziging van rijksmonumenten. De specifieke aandacht voor de instandhoudingsplicht voor monumenten is met deze wet een actueel thema geworden, net zoals er meer aandacht voor het belang en de betekenis van het interieur is gekomen. Voor het vergunningstraject is sinds 2010 de Wabo van kracht, de wet die een groot aantal vergunningen, ontheffingen meldingen heeft gebundeld in een enkele vergunning.

3. Erfgoed telt – De betekenis van erfgoed voor de samenleving (2018)

In de kabinetsbrief *Erfgoed telt* schets het kabinet de visie op de betekenis van erfgoed voor de samenleving.⁵ Financiële middelen (€ 325 miljoen) worden ingezet op:

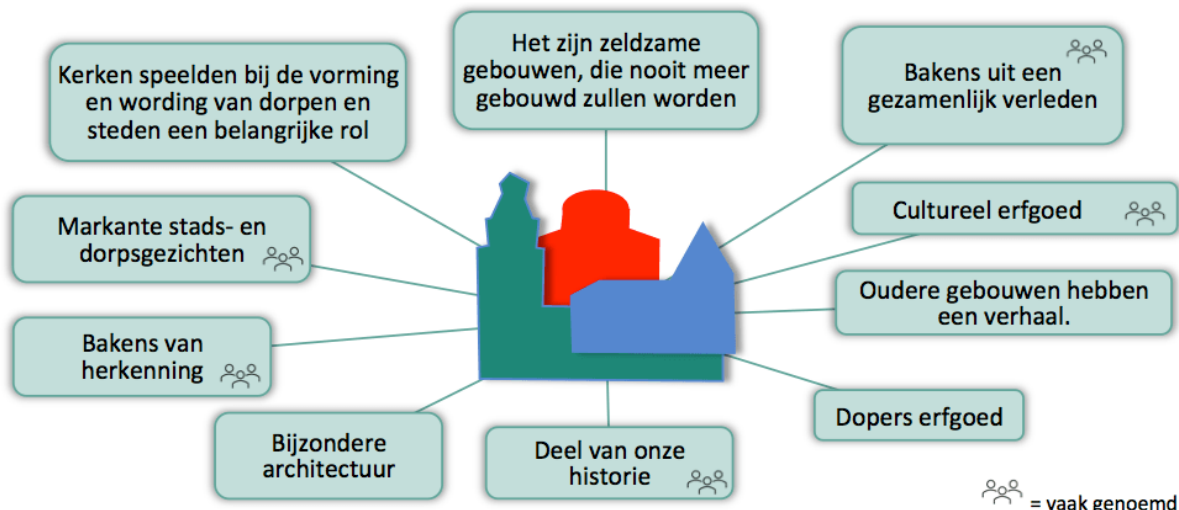
- Het behoud van erfgoed voor de huidige en toekomstige generaties;
- Het beter positioneren van erfgoed in de leefomgeving;
- Het beter onder de aandacht brengen van de verbindende kracht van erfgoed.

Figuur 15 Kabinetsbrief *Erfgoed telt* beschrijft de nationale visie op de betekenis van erfgoed voor iedereen.

4. Kerkenvisie

Een van de uitwerkingen van *Erfgoed Telt* is de decentralisatie uitkering, die in 2019 in het leven is geroepen voor gemeenten die een zogenoemde Kerkenvisie willen opstellen. Een Kerkenvisie is gericht op de toekomst van alle kerkgebouwen in de

Figuur 16 Deze afbeelding toont dat er veel redenen zijn om met alle betrokkenen een visie te ontwikkelen op de omgang met het religieus erfgoed.

gemeente, monumenten en niet-monumenten. Kerken nemen een bijzondere positie binnen de geschiedenis van haar inwoners en zijn vaak een ankerpunt in de wijk.

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/beleidsnotas/2018/06/22/erfgoed-telt-de-betekenis-van-erfgoed-voor-de-samenleving>

Feit is dat het kerkbezoek minder wordt en kerkgebouwen steeds minder gebruikt worden voor het doel waarvoor ze gebouwd zijn. De visie wordt door de gemeente opgesteld in samenspraak met de eigenaren en gebruikers van de gebouwen, de erfgoedorganisaties en de inwoners van de gemeente. De visie kan worden benut als bouwsteen voor de Omgevingsvisie en het zorgvuldig en integraal afwegen hoe om te gaan met het religieus erfgoed.

5. Erfgoed Deal (2019)

De Erfgoed Deal is een samenwerkingsverband tussen de rijksoverheid, gemeenten, provincies en maatschappelijke organisaties, actief in de ruimtelijke ordening en erfgoedzorg. Het programmabureau zoekt aansprekende voorbeelden van plekken die gaan veranderen en waar erfgoed een rol van betekenis kan spelen. Zoals bij de versterking van eeuwenoude rivierdijken of het tegengaan van verdroging van het cultuurlandschap. Denk ook aan de transformatie van oude industriële gebieden naar nieuwe woonwijken. Of dat eeuwenoude waterpartijen op landgoederen kunnen helpen om overtollig water op te slaan.

Figuur 17 Erfgoed Deal: samenwerken aan een waardevolle leefomgeving

6. Financiële ondersteuning

Het Rijk stimuleert met haar subsidieregeling eigenaren van rijksmonumenten regelmatig onderhoud te plegen. Dit gebeurt onder het motto dat sober en doelmatig onderhoud dure restauraties kan voorkomen. Hiervoor is in 2006 het BRIM (Besluit Rijkssubsidiering instandhouding monumenten) in het leven geroepen. De inmiddels aangepaste subsidieregeling is sinds 2016 onderdeel van de Erfgoedwet en heet tegenwoordig SIM (Subsidieregeling instandhouding monumenten). Belangrijke aanpassing is dat naast het gebouwde erfgoed ook het groene erfgoed op basis van een zesjarig beheerplan een beroep kan doen op deze regeling.

Een andere financiële regeling is de herbestemmingssubsidie, waar voor waardevol erfgoed, als dan niet door een belanghebbende, subsidie kan aanvragen voor herbestemming- of haalbaarheidsonderzoek en in aanvulling hierop voor verduurzamingsonderzoek.⁶

⁶ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030544/2020-07-16>

Figuur 18 Het rijksmonument Voorstraat 39 bevat veel oorspronkelijke details. Door gebruik te maken van de financieringsmogelijkheden van het NRF heeft de eigenaar met veel zorg de restauratie van dit beeldbepalende pand kunnen realiseren. Situatie voor de restauratie in 2014. (beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, nr. 12231-36923)

Een belangrijke wijziging voor eigenaren van woonhuismonumenten is dat in het onderhoud sinds 1 januari 2020 niet meer fiscaal aftrekbaar is. In plaats daarvan kunnen woonhuiseigenaren van rijksmonumenten een subsidie aanvragen op onderhoud (Regeling Instandhoudingssubsidie woonhuis-rijksmonumenten). Het Nationaal Restauratiefonds is nog steeds het loket waar eigenaren van Rijksmonumenten terecht kunnen met verzoek om hulp en advies over de aanpak van de financiering. Inspelend op de ontwikkelingen binnen de erfgoedzorg zijn specifieke producten ontwikkeld voor herbestemming en verduurzaming. Ook ontwikkelde het NRF-tools als de 'restauratiewijzer' en is vrij recent een 'monumentencommunity' opgezet, waar monumenteneigenaren kennis en ervaringen met elkaar kunnen delen. Als het gaat om kennisdeling speelt het NRF ook een rol bij organisatie van de website monumenten.nl.

monumenten.nl
Wegwijs in monumentenland

 **Nationaal
Restauratiefonds**

Figuur 19 Monumenten.nl is een informatieve website die veel praktische tips bevat over monumenten, zoals kopen, onderhoud of verduurzaming.

Figuur 20 Bij het Nationaal Restauratiefonds worden eigenaren van rijksmonumenten geholpen aan advies over financiering van restauraties

Woonhuissubsidie

De subsidie voor rijksmonumenten met een woonfunctie

In het kort

Van 1 maart tot en met 30 april kunnen particuliere eigenaren van rijksmonumenten met woonfunctie jaarlijks een aanvraag indienen voor de woonhuissubsidie via het **portaal** van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Subsidieerbare onderhoudskosten

Op cultureelerfgoed.nl leest u wat subsidiabel is, hieronder een aantal voorbeelden:

- 1 **Dak**
Dakbedekking, goten, hemelwaterafvoeren
- 2 **Gevel**
Metsel- en voegwerk, pleisterwerk, natuursteen
- 3 **Fundering en constructie**
Fundering- en grandwerk
- 4 **Kozijnen**
Ramen, deuren en glaswerk
- 5 **Constructies**
Hout- metaal- en betonwerk, ind. stat- en sloopwerk
- 6 **Binneninrichting**
Monumentaal interieur, plafonds, trappen
- 7 **Schilderwerk**
- 8 **Terrein en Beplanting**
Monumentale groenaanleg, hekwerk
- 9 **Overige**
Adviseurs; bouwtechnisch, constructief, bouwhistorisch, kleuronderzoek

Voor welke eigenaren?

- Particuliere eigenaar
- NSW-aandeelhouders

38% van de **instandhoudingskosten** van monumentale onderdelen wordt gesubsidieerd.

Wat heeft u nodig?

- De aanvraag dient u digitaal in en daarvoor heeft u Digi-D nodig.
- Gespecificeerde facturen waarop het jaar van uitvoering van de werkzaamheden is vermeld.
- Maak altijd foto's van vóór en na de werkzaamheden.
- Als de **totale kosten** hoger zijn dan € 70.000,- vraag dan voor de start van de werkzaamheden eerst een **inspectierapport** aan.

Hulpmiddelen

- Samenvatting Leidraad subsidiabele instandhoudingskosten
- Checklist Woonhuissubsidie

Wilt u meer weten?
Op onze **website** vindt u meer informatie.

Figuur 21 Deze factsheet legt het nieuwe subsidiesysteem voor als rijksmonument beschermde woonhuizen.

7. Omgevingswet (OW)

Veel van de bovengenoemde ontwikkelingen hebben een plek gekregen in het nieuwe stelsel van de Omgevingswet (OW). Alle regelgeving uit het fysieke domein is gebundeld in een samenhangend stelsel om zo een antwoord te kunnen geven op complexe vraagstukken waar de samenleving voor staat. Minder en tegelijkertijd, meer eenvoudige regelgeving. De noodzaak wordt daarbij onderkend dat alleen duurzame ontwikkelingen de bewoonbaarheid en leefbaarheid van ons land ten goede komen. De centrale gedachte achter de wet is dat sprake is van een zorgplicht, waarbij iedere burger zijn steentje bijdraagt aan een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit.

De nieuwe datum voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet is 1 juli 2022. In de nieuwe wet is het erfgoed een van de structurele, verplichte, onderdelen van de ruimtelijke ordening. Het begrip 'omgeving van het monument' wordt opgevat en in lijn gebracht met het Verdrag van Granada (zie hierboven). De Omgevingswet en de uitvoeringsregels, - Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) en de Omgevingsregeling - zijn landelijk van toepassing, terwijl de toepassing en uitvoering veelal decentraal geregeld worden (Omgevingsplan). Het Omgevingsplan is het instrument om uitvoering te gaan geven aan zowel het boven- als ondergrondse erfgoedbeleid. Het bevoegd gezag blijft bij gemeenten als het gaat om vergunningverlening voor gebouwde rijksmonumenten. Voor archeologische rijksmonumenten geldt dat bij enkelvoudige vergunningen de rijksoverheid bevoegd gezag is, maar bij meervoudige vergunningen de gemeente bevoegd gezag wordt. Daarnaast regelt het Omgevingsplan de aanwijzing en bescherming van

gemeentelijke en provinciale monumenten, evenals de bescherming van de omgeving van monumenten. Archeologie gaat in de Omgevingswet zowel om de bekende archeologische monumenten, als om de aantoonbaar te verwachten vindplaatsen. Aantoonbaar betekent dat de verwachting gebaseerd is op relevante bodemkundige, archeologische of historische informatie.⁷

De beleidsvrijheid van gemeentes wordt ingekaderd door de Omgevingswet en de AMvB's, provinciale instructieregels en instructiebesluiten van het Rijk of de provincie.⁸ Het vraagt concreet om een andere manier van werken, waarbij ook de Wet Kwaliteitsborging nadrukkelijk een rol speelt. Voor monumenten blijft de monumententoets bestaan en de rol van het vooroverleg wordt nog belangrijker dan voorheen. Bovendien moeten gemeenten zorgen dat de juiste informatie beschikbaar is. Door activiteiten aan het begin van het vergunningtraject te organiseren, waaronder de participatie, is het idee dat meer zaken vergunningsvrij zullen zijn en dat minder vergunningen verleend hoeven te worden. Dat betekent wel dat aan het eind van het traject toezicht en handhaving worden verzwaard. Dit houdt ook verband met de zorgplicht voor het erfgoed die geldt in de Omgevingswet; een en ander in aanvulling op de reeds bestaande bepaling dat in het omgevingsplan rekening moet worden gehouden met de onder- en bovengrondse cultuurhistorische waarden. Nieuw is dat de bescherming van gemeentelijke monumenten straks via het omgevingsplan geregeld is; bovendien moeten regels worden opgenomen die de omgeving van het monument beschermt. Daarvoor is het wel nodig dat de informatie gekoppeld wordt aan het digitale stelsel, zoals de Omgevingswet voorschrijft. Dit gegeven alleen al is een reden prioriteit te geven aan de bouwsteen: *de basis op orde*.⁹

Figuur 22 Deze circulaire opbouw volgt een reguliere beleidscyclus, die structuur biedt om de instrumenten van de Omgevingswet te ordenen (www.aandeslagmetomgevingswet.nl)

⁷ <https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/thema/erfgoed/erfgoed-omgevingsplan/rekening-houden-cultureel-erfgoed-omgevingsplan/>

⁸ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/omgevingswet/documenten/publicaties/2020/01/01/handreiking-begrippenkader-cultureel-erfgoed-onder-de-omgevingswet>

8. Nationale Omgevingsvisie (NOVI)

Vooruitlopend op de inwerkingtreding van de OW is september 2020 de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) vastgesteld. Het verwoordt de langetermijnvisie van het Rijk op de toekomst en ontwikkeling leefomgeving (in brede zin). In de NOVI worden de nationale belangen genoemd die gewaarborgd moeten worden in het beleid voor de ruimtelijke inrichting van ons land. Erfgoed speelt een wezenlijk rol als het bijvoorbeeld gaat om:

- Het benutten van duurzaam economisch groeipotentieel;
- Het ruimte bieden voor de klimaatverandering en energietransitie;
- De ontwikkeling van sterke, leefbare en klimaatbestendige steden en regio's met voldoende ruimte om te wonen, werken en bewegen;
- De toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied.

Het zoeken naar koppelkansen en benutten van erfgoed als katalysator en drager van ontwikkelingen komt naar voren in de inrichtingsprincipes die in de NOVI worden gehanteerd:

- Combineren boven enkelvoudig;
- Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
- Afwentelen voorkomen.

9. Federatie Grote Monumentengemeenten (FGM) en Bestuurlijk Platform Erfgoedgemeenten (BPE)

De FGM is sinds 2002 een netwerkorganisatie voor gemeenten die werken aan een professionele en eigentijdse wijze van het instand houden van het erfgoed. Kennis- en ervaringen delen zijn hierbij essentieel. Daar is in 2016 het Bestuurlijk Platform Erfgoedgemeenten bijgekomen. In dit platform staat naast het delen van kennis en ervaringen, het lobbywerk centraal. Doel is dat gemeentebestuurders die erfgoed in hun portefeuille hebben in gezamenlijkheid actuele onderwerpen richting het Rijk op de agenda kunnen zetten. Dit is onder meer gebeurd met de Omgevingswet en daarmee samenhangend de Wet Kwaliteitsborging. Beide onderwerpen hebben in de achterliggende periode regelmatig op de agenda gestaan. Actueel is het thema van de architectuur en stedenbouw uit de periode 1965-1990, die kenmerkend is voor een groot deel van Voorschoten. Dit wordt de Post-65 periode genoemd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft inmiddels verschillende verkenningen uitgevoerd naar deze periode waar de waardering langzaam voor aan het groeien is. De periode is ruim genomen, want 1970 is inmiddels alweer 50 jaar geleden; de oude norm voor bescherming van monumenten. Onderwerpen die bij voortduring aandacht vragen, hebben betrekking op het groene erfgoed en het cultuurlandschap. Voor de verduurzaming van karakteristieke panden zijn richtlijnen aangeboden, evenals een gereedschapskist met instrumenten voor verduurzaming van monumenten.

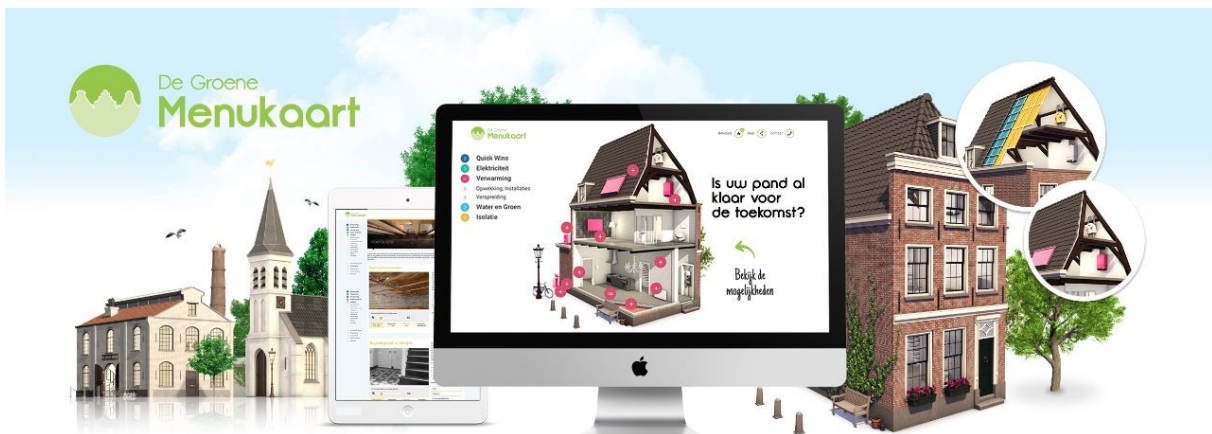
Figuur 23 Logo Federatie Grote Monumentengemeenten

Figuur 24 De boerenbedrijven zijn de dragers van het cultuurlandschap (foto 2018)

10. Groene menukaart

De Groene Menukaart is een platform voor het verduurzamen van monumenten, waar gemeenten zich bij kunnen aansluiten. Er is een website waarop aan de hand van verschillende thema's te zien is welke opties, tips en trucs er zijn voor verduurzaming van historische panden.

Figuur 25 Groene Menukaart als platform voor het verduurzamen van monumenten.(

11. Open Monumentendag

De Stichting Landelijke Open Monumentendag is in 1986 opgericht als onderdeel van het decentraliseren van taken naar gemeenten. Door monumenten eenmaal per jaar gratis voor het publiek open te stellen worden de belangstelling voor monumenten en het draagvlak voor de instandhouding van erfgoed vergroot. Een landelijk bureau ondersteunt daarbij de vele vrijwilligers, die zich lokaal hebben georganiseerd. Dit bureau biedt jaarlijks materiaal en informatie aan, rondom een thema, waarop aangesloten kan worden. Er heeft daarbij een verbreding aan activiteiten plaatsgevonden, waarbij naast de openstelling ook steeds meer aandacht is voor educatie, activiteiten voor jongeren, het organiseren van wandel- en fietsroutes en het houden van rondleidingen. Voor 2021 was het thema inclusiviteit met als slogan 'Mijn monument is jouw monument'. Daarbij staat gastvrijheid en openheid centraal.

Figuur 26 Tijdens Open Monumentendag hangen de vlaggen bij de te bezoeken gebouwen.

Provincie

1. Omgevingsvisie en Omgevingsverordening

Vanaf april 2019 is de Provinciale Visie Ruimte en de Verordening ruimte vervangen door één Omgevingsvisie en één Omgevingsverordening. Door het samenbrengen van verschillende beleidsplannen voor de fysieke leefomgeving tot één integraal Omgevingsbeleid, sorteert de provincie voor op de Omgevingswet.

De Omgevingsverordening biedt heel concreet bescherming aan het cultureel erfgoed in artikel 6.2.8, met aparte leden voor de biotopen voor molens, landgoederen en kastelen. Ook het archeologisch erfgoed is van provinciaal belang met daarbij als apart thema de Romeinse Limes, waaronder binnen Voorschoten de zone rondom het Kanaal van Corbulo valt.

2. Erfgoedlijnen en Beleidsvisie Cultureel Erfgoed

In 2013 stelde de provincie haar eerste visie op de Erfgoedlijnen vast.¹⁰ Hierop volgde in 2016 de Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2017-2020. In de cultuurhistorische kaart van 2017 is al het provinciaal erfgoed in beeld gebracht. De kaart – ook wel Cultuurhistorische Hoofdstructuur genaamd – geeft in thema's en gebieden weer wat van provinciaal belang is. De gebieden zijn de genoemde Kroonjuwelen en het

¹⁰ <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/erfgoed-cultuur/erfgoedlijnen/>
<https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/erfgoed-cultuur/cultuurhistorische/>
<https://www.zuid-holland.nl/actueel/omgevingsbeleid/>

werelderfgoed. Bij ruimtelijke ontwikkelingen binnen de kroonjuwelen gaat het cultuurhistorisch belang voor alle andere belangen. Tot de kroonjuwelen behoort de landgoederenzone van Voorschoten-Wassenaar-Leidschendam-Voorburg. Daarnaast zijn de bestaande thema's als archeologie, molen- en landgoedbiotopen, kasteelterreinen, aangevuld met nieuwe thema's. Dit zijn de zeven zogenoemde Erfgoedlijnen, waarvan er drie over het gebied van Voorschoten lopen: de Romeinse Limes (Werelderfgoed), de Landgoederenzone en de Trekvaart.¹¹

In 2016 werd op initiatief van de erfgoedlijn Landgoederenzone Zuid-Holland de Visie Hollands Buiten opgesteld. Hierin wordt het ruimtelijk beeld van de landgoederenzone geschetst met daarbij opgenomen de uitdagingen, de kwaliteiten en de kansen. De visie is tweeledig, het zoeken naar synergie tussen erfgoedbehoud en het vergroten van betekenis en ten tweede, het uitbouwen van de identiteit van een gebied.

3. Erfgoedlijnen

Figuur 27 Leidseweg 279, De boerderij van de familie Warmerdam vanuit het zuidoosten als beeldbepalend onderdeel van het ensemble rond de R.K. Laurentiuskerk omstreeks 1825 (GAV VS09509/VS01598).

Via de zogenoemde Erfgoedtafels is het mogelijk projecten (mede) gefinancierd te krijgen, die aansluiten bij de provinciale beleidsdoelstellingen, zoals omschreven in genoemde Provinciale Erfgoedvisie. Centraal staat het behoud, het beter beleefbaar maken en benutten van het erfgoed. De voor Voorschoten van toepassing zijnde erfgoedlijnen Limes, Trekvaart en Landgoederen kennen elke een eigen ambitie. Voor van de landgoederen is deze verwoord in de Visie Hollandse Buiten. Actueel is het zoeken naar verbindende rol die erfgoed speelt, evenals het bevorderen van inclusiviteit. In 2021 is in dit kader een pilot gestart rondom het thema van de moestuin op de buitenplaats.

¹¹ 24 september 2021 is de verbrede erfgoedlijn Historisch Haringvliet toegevoegd

In 2020 heeft de Provincie laten onderzoeken of de Erfgoedlijnen voldoende inclusief zijn. De vraag die daarbij is gesteld, is of de diverse verhalen wel vanuit alle invalshoeken even goed belicht worden: het belang van meervoudige perspectieven. Resultaat is dat projecten die een bijdragen leveren aan het bevorderen van inclusiviteit sinds 2021 een subsidieaanvraag doen binnen de erfgoedtafels.

4. Landschapstafels

Voor Voorschoten zijn de landschapstafels Leidse Ommelanden (regiegroep Holland Rijnland) en Duin, Horst en Weide (regiegroep Metropolitaan) van belang. In de Landschapstafel Duin, Horst en Weide werkt de gemeente Voorschoten samen met diverse partijen en gemeentes om de beleving, vitaliteit en authenticiteit van het landelijk gebied van Duin Horst & Weide te versterken. Dit gebied strekt zich uit over het grondgebied van Voorschoten, Wassenaar en Leidschendam-Voorburg.

De samenwerkingsovereenkomst die Voorschoten met de regiogemeenten rondom Leiden en de agrarische natuurvereniging De Groene Klaver is aangegaan, is najaar 2021 verlengd. Daarin is afgesproken om tijd, geld, en inzet van mensen vrij te maken om een duurzaam 'stad-land' systeem te realiseren waar natuur en cultuurhistorie de dragers van zijn. Het nieuw opgestelde Uitvoeringsprogramma Leidse Ommelanden 2021-2025 *'Positioneren, realiseren en organiseren van een*

Figuur 28 De erfgoedlijnen met de nieuwe structuur sinds 2021.

duurzaam stad – land systeem'. De beide Landschaptafels worden het gremium om de ambities van het Nationaal Park Hollandse Duinen te realiseren.

Regio

1. Nationaal Park Hollandse Duinen

Het Nationaal Park Hollandse Duinen in oprichting is een samenwerkingsverband van Dunea, Staatsbosbeheer, de Provincie, de gemeente Den Haag en de Hoogheemraadschappen Delfland en Rijnland. Voorschoten is een van de 50 partners die in 2020 de aanvraag hebben gesteund om de officiële status van nationaal park te verkrijgen. De hierboven genoemde Landschaptafels zijn het gremium om de ambities van het Nationaal Park Hollandse Duinen te realiseren. In het nationaal park staan de bescherming en versterking van de natuur en het (cultuur)landschap op de eerste plaats. De samenwerking biedt daarnaast kansen voor educatie, recreatie en toerisme.

Figuur 29 De kaart toont de omvang van het Nationaal Park Hollandse Duinen

2. Regionale Energie Strategie (RES)

Duurzaamheid en erfgoed zijn complementair.

Vanuit de wens de internationaal gestelde klimaatdoeleinden te halen zijn door de landelijke overheid de Regionale Energie Strategieën in het leven geroepen. Binnen de regio worden afspraken gemaakt over het opwekken van duurzame energie. Voorschoten valt onder de RES Holland Rijnland. Met de integrale benadering van de Omgevingswet in het vooruitzicht zal de gemeente in de transitie van fossiele energie naar wind- en zonne-energie al in de eerste fase ook het erfgoed in de beleidsvorming dienen te betrekken.

3. Cultuurconvenant regio Leiden.

Op verzoek van het ministerie van OCW is voor de Culturele Regio Leiden (Holland Rijnland) een Cultuurconvenant 2021-2024 opgesteld, dat door de gemeente Leiden is ondertekend namens de gemeenten Hillegom, Kaag en Braassem, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Noordwijk, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten en Zoeterwoude, Alphen aan de Rijn en Nieuwkoop. Het gaat om een convenant tussen deze regio en het ministerie van OCW, waarbij gezamenlijk zorg wordt gedragen voor zaken als cultuureducatie en cultuurparticipatie. Voor cultureel erfgoed en ruimtelijk ontwerp wordt het belang uitgesproken om te zorgen voor zorgvuldige omgang met cultureel erfgoed binnen het proces van ruimtelijk ordening en de inzet van ruimtelijk ontwerp hierbij. Daarnaast wordt een inspanningsplicht genoemd om bij de implementatie van de Omgevingswet kennis en ervaring uit te wisselen om te komen tot een goede inbedding van cultureel erfgoed in de dagelijkse praktijk. Voor archeologie wordt het belang onderschreven van één digitaal loket voor de

aanlevering van digitale opgravingsdocumentatie. Ook dient er te worden gestreefd naar het toegankelijk maken van onderzoeksinformatie voor een breed publiek om zo aan te sluiten bij de Faro-uitgangspunten.

Financieel gezien is een belangrijk element de matchingsgelden. Baserend op het inwoneraantal van 1-1-2020 (25.596) zou Voorschoten een bijdrage moeten geven van €20.220,84. Hierop is al vooruitgelopen in de Kadernota 2021. Omdat het inwonertal in Voorschoten stijgt moeten we deze ontwikkelingen goed in de gaten houden en zo nodig extra budget claimen als gevolg van bevolkingsgroei. Of er naast deze matchingsgelden nog extra financiële consequenties zijn, is lastig in te schatten

Figuur 30 Het parkherstel op Berbice werden mede mogelijk dankzij financiële steun vanuit de provinciale Erfgoedlijn landgoederen (foto M. Kooper, voorjaar 2021).

omdat er niet direct concrete acties uit het convenant voortvloeien.

Gemeentelijk

1. Erfgoedverordening Voorschoten 2016

Op 19 juli 2016 is de nieuwe Erfgoedverordening Voorschoten vastgesteld, waarin voor het eerst ook archeologie integraal is opgenomen. Het vernieuwende is dat daarnaast is aangesloten bij de doelen de Omgevingswet en bijbehorende nieuwe terminologie en uitgangspunten. De verordening beschrijft de processen voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten en de procedures voor het aanvragen van een omgevingsvergunning voor het wijzigen van monumenten.

2. Structuurvisie Voorschoten 2025 'Groen, veilig en betrokken'

Op 9 maart 2017 is de Structuurvisie Voorschoten 2025 'Groen, veilig en betrokken' vastgesteld. In deze nieuwe structuurvisie wordt op hoofdlijnen de ruimtelijke visie voor Voorschoten geschetst, gedeeld en gedragen door de inwoners van de gemeente. De structuurvisie geeft nut en noodzaak aan van het duurzaam behoud

van Voorschoten voor volgende generaties met ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Het cultureel erfgoed en de ruimtelijke kwaliteiten van de gemeente, naast andere sectorale beleidsvelden, figureren nadrukkelijk als onderleggen in deze visie.¹²

4. Overig beleid

Recent zijn de programma's voor Participatie en de implementatie van de Omgevingswet vastgesteld. In het actuele Subsidieplan 2020-2023 valt erfgoed onder het thema cultuur, cultureel erfgoed, sport en scouting. Daardoor is het mogelijk een activiteitensubsidie aan te vragen, die het bestaande aanbod vergroot. Daarnaast is er een specifiek budget bestemd om het voortdurende onderhoud aan gemeentelijke monumenten te stimuleren. Daarnaast kunnen eigenaren van zowel gemeentelijke als rijksmonumenten subsidie aanvragen om een inspectierapport te laten opstellen door de Monumentenwacht of een vergelijkbare instantie. Dit rapport kan ook betrekking hebben op het verduurzamen van een monumenten of de herbestemming ervan. Het budget is in 2017 structureel verhoogd naar € 13.127.

Vanuit de Economische visie is in 2020 gewerkt aan de profileringsschetsen, die gebruikt zullen worden om samen te werken aan de *marketing* van Voorschoten. Diverse aspecten van het erfgoed hebben als inspiratie gediend, waaronder het Kanaal van Corbulo, de landgoederen en het agrarisch landschap. Onderkend wordt dat de geschiedenis van Voorschoten voor een belangrijk deel de identiteit van Voorschoten bepaalt. Die identiteit biedt essentiële aanknopingspunten voor de economische en maatschappelijke belangen. De visie is opgesteld vanuit het idee dat Voorschoten een leefbare, geliefde en waardevolle bestemming blijft voor bewoners, bedrijven en bezoekers.

Figuur 31 Prentbriefkaart van de Gereformeerde kerk, kort na de gereedkoming in 1924, is een van de bijna 100 gemeentelijke monumenten die Voorschoten rijk is (GAV VS00128).

Figuur 32 (volgende pagina) De gemeentelijke monumenten langs de Voorstraat tussen de Bakkersteeg en Kerkplein hebben gevels uit het begin van de twintigste eeuw met een oudere, veelal zeventiende-eeuwse kern.

¹² https://www.voorschoten.nl/inwoners-voorschoten/structuurvisie_43991/

2. Evaluatie en enquête

2.1 inleiding

Om te zien in hoeverre het erfgoedbeleid zich succesvol bewezen heeft de afgelopen jaren is een enquête uitgezet onder een geselecteerd aantal stakeholders. Getoetst is of de doelstellingen die de gemeente zich gesteld had voor de jaren 2013-2017 (§ 1.2) zijn gehaald. Uit de respons bleek dat veel waardering was voor de ingezette lijn, maar dat er ook ruimte was voor bijstelling op een aantal punten.

2.2 Uitgangspunten

Bij het uitvoeren van de evaluatie van de Kadernota erfgoed (2013-2017) en de Nota archeologie herijking 2013 (2014) worden de volgende toetsingscriteria gehanteerd:

- **Actueel:** Sluit aan bij de actualiteit, recente ontwikkelingen en opgaven, zoals die van de Omgevingswet.
- **Continuïteit:** zet de ingezette lijn voort. Erfgoed is het terrein dat bij uitstek gebaat is bij continuïteit.
- **Selectief:** probeer het goede te behouden, kom met praktische, oplossingsgerichte verbeterpunten.
- **Pro-actief:** kom met aanbevelingen richting Omgevingswet, de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en andere actuele zaken zoals digitalisering van informatie en participatie.
- **Samenhang:** verlies daarbij niet de samenhang met andere beleidsvelden en ambities uit het oog (Coalitieakkoord, Structuurvisie, Omgevingsvisie).

2.3 Actiepunten Kadernota

De visie uit de Kadernota dat de cultuurhistorische kwaliteiten van wezenlijk belang zijn voor de ruimtelijke en sociale identiteit en herkenbaarheid van de gemeente is onverkort van toepassing en er zijn geen argumenten om deze visie drastisch aan te passen. De erfgoedvisie is voor de periode 2013-2017 uitgewerkt in een aantal Beleidskaders (zie pagina 16, 17). Deze zijn generiek gericht op:

- Behouden, versterken, ontwikkelen en benutten van cultureel erfgoed;
- Kennis ontwikkelen, vergroten en delen, en draagvlak behouden en vergroten; bewustwording;
- Stimuleren van samenwerken en vrijwilligerswerk; het benutten van kennis en kunde van burgers en andere partners.

De visie is concreet vertaald met behulp van onderstaande actiepunten. Het zijn deze actiepunten die in de evaluatie beoordeeld zijn.

Actiepunt	
1	<i>Goed onderhoud stimuleren</i>
2	<i>Herbestemming en herontwikkeling</i>
3	<i>Herziening gemeentelijke monumentenlijst: de basis op orde</i>
4	<i>Erfgoed in de ruimtelijke ordening</i>
5	<i>Communicatie</i>
6	<i>Samenwerken en vrijwilligerswerk stimuleren, kennis en kunde benutten van burgers e.a. partners</i>
7	<i>Ondersteunen eigenaren</i>
8	<i>Archeologie</i>
9	<i>Evaluatie</i>

2.4 Uitwerking actiepunten Kadernota

Actiepunt 1: Goed onderhoud stimuleren

Aan dit actiepunt is gevolg gegeven door het uitkeren van subsidies, met name restauratiesubsidies aan gemeentelijke monumenten. Gebleken is dat het aantal aanvragen de middelen overstijgt. Niet alle aanvragen konden worden gehonoreerd. Tegelijkertijd komt het voor dat in een jaar geen of weinig aanvragen gedaan worden, waardoor het resterende budget terugvloeit naar de algemene middelen. Conclusie is dat het budget structureel te laag is om effectief te zijn om restauraties en regulier onderhoud te stimuleren. De ingezette lijn kan daardoor slechts beperkt worden doorgezet. Hetzelfde geldt voor de regeling waarbij monumenteneigenaren voor de aanvraag van de monumentenvergunning geen leges hoeven te betalen.

Verschillende gemeentelijke monumenten hebben steun gekregen voor hun instandhoudingswerk (boerderij Leidseweg, herenhuis Leidseweg, Stoomgemaal De Vereeniging). Van de nieuwe mogelijkheid om een onderhoudsrapport te laten opstellen is ook gebruik gemaakt (orangerie Ter Horst). Verder is een haalbaarheidsstudie naar de moestuin van Huize Bijdorp financieel mede mogelijk gemaakt.

Figuur 33 Ruimtelijk en functioneel is de moestuin een wezenlijk onderdeel van de buitenplaats. In 2020 kreeg Huize Bijdorp subsidie voor het opstellen van een businesscase om een nieuwe toekomst van het agrarisch gedeelte van de buitenplaats te onderzoeken (foto 2018).

Cijfers

Cijfermatig zijn de subsidies ten behoeve van monumentenaanvragen bekend (subsidieregeling monumenten Voorschoten 2019) over de afgelopen 5 jaar: het jaarlijks budget € 13.712.

Aantal aanvragen en uitgekeerde bedragen

2017	2018	2019	2020	2021 (tot 1 juli)
1	3	8	2	3
€ 13.712	€ 2.330	€ 13.442	€ 13.712	€ 12.590

Binnen de inrichting van het subsidiebeleid in het Subsidieplan 2020-2023 binnen het thema Cultuur, Cultureel Erfgoed, sport en scouting, vanaf 2020 het beschikbare budget voor erfgoed € 10.154 is. Door Covid-19 konden er helaas nog geen initiatieven worden ontplooid. Het Comité Open Monumentendag heeft in 2020 als alternatief een boekje met wandelroutes uitgegeven.

Actiepunt 2: herbestemming en herontwikkeling

Figuur 34 De Friso gymzaal is typologisch van belang als onderdeel van het scholencomplex dat tijdens de Wederopbouw vanaf 1954 tot stand kwam in de KLM-wijk naar ontwerp van Maarten Laurentius. Door de herbestemming van de school blijft het stedenbouwkundig concept van de wijk herkenbaar, terwijl tegelijkertijd een bijdrage wordt geleverd aan de circulaire economie, de woningbouwopgave en het behoud van een aantrekkelijke leefomgeving (foto 2020)

De gemeente ondersteunt het uitgangspunt, dat economisch gezien, maar ook vanuit het oogpunt van duurzaamheid, herbestemming en functiewijziging een belangrijke bijdrage kan leveren aan het in stand houden van erfgoed; en daarmee het behoud en de versterking van de Voorschotense identiteit. In de structuurvisie en kadernota Erfgoed is hoog ingezet op herbestemming. Sommige panden zijn de afgelopen jaren succesvol herbestemd: twee schuren, een boerderij aan de Veurseweg 350 en de Friso gymzaal.

Figuur 35 De uit baksteen opgetrokken bollenschuur van Hoogwerff Kroon werd in 1928 gebouwd met een mechanisch ventilatiesysteem om de bollen te drogen (www.bollenerfgoed.nl).

Voor de succesvolle herbestemming van de als gemeentelijk monument beschermde bollenschuur van Hoogwerff Kroon (Veurseweg 265) kregen de eigenaren in 2014 de Zwarte Tulp-prijs. In Voorschoten is het een van de laatste relictten die herinnert aan de tuinbouwcultuur, die hier gedurende de tweede helft negentiende eeuw en de eerste helft twintigste eeuw heeft gefloreerd.

Veurseweg 76, verdient als beeldbepalend bouwwerk zonder een formele status, aparte vermelding, vanwege de zorgvuldig herontwikkeling die in 2019-2020 heeft plaatsgevonden.

Het komt helaas nog steeds voor dat waardevol erfgoed, al dan niet met een formele status, verdwijnt. Genoemd kunnen worden de Aardewerkfabriek van Groeneveldt en het Bondsgebouw bij de Laurentiuskerk, die beide een belangrijk plek innamen in de geschiedenis van Voorschoten. Bij het nieuwe bondsgebouw is het beeld van de Heilige Willibrordus opgenomen in het ontwerp, terwijl de keramieke naamletters van de in 2013 gesloopte fabriek van Groeneveldt geschonken zijn aan het Museum Voorschoten.

Actueel is de discussie over de toekomst van het religieus erfgoed in Voorschoten, mede naar aanleiding van de nieuwe aanbouw van de Dorpskerk en de ontwikkelingen rond Klooster Bijdorp. Het klooster dat als zorginstelling voor religieuzen en sinds enkele jaren ook voor niet-religieuzen in gebruik is, heeft vanuit de Kloosterorde een uitgebreid participatietraject doorlopen om te komen tot een nieuwe toekomst van deze voormalige buitenplaats aan de Vliet. De

herbestemmingsopgave van de Kruispuntkerk en de Moeder Godskerk speelt al enige jaren en was de reden om in 2021 samen met de gemeente Wassenaar bij het Rijk een decentralisatie uitkering aan te vragen om te komen tot een Kerkenvisie. Beide aanvragen zijn gehonoreerd, zodat in samenwerking met alle betrokkenen een visie op de omgang met het religieuze erfgoed, dat zich uitstrekt over beide gemeenten.

Figuur 36 Met behoud van de karakteristieke hoofdvorm en detaillering kreeg Veurseweg 76 een tweede leven (foto 2021).

Potentieel industrieel monument is door sloop verloren gegaan

Henk Budel, die vele jaren voorzitter was van STIEL (Stichting Industrieel Erfgoed Leiden) wijst er op dat Voorschoten tot nu toe slechts één officieel industrieel monument kent namelijk de Zilverfabriek.

door: redactie

Hoe fraai en belangrijk ook, dat doet te kort aan het verleden van werk en nijverheid van het dorp. "Het is daarom bijzonder jammer dat met de afbraak van de fabriek van Groeneveldt een tweede potentieel industrieel monument verloren is gegaan", meent hij. "Voorschoten maakte in de vooroorlogse periode een kleinschalige industriële ontwikkeling door die zich in de Dobbewijk concentreerde. Groeneveldt was de eerste; daarna volgden andere kunstzinnige ondernemingen. Zij kregen al gauw bekendheid in de wereld van ontwerpers, architecten, binnenhuisarchitecten, kunstnijverheidsgaleries en scheepsbouwers. Behalve de aardewerfabriek van Pieter Groeneveldt behoorden tot die ondernemingen de

handweverij van Cornelis Moser en de door Hans Polak opgerichte tapijtknoperij en weverij het Paapje. Van de plaatsen van herinnering aan die periode resteerde als enige nog de fabriek van Pieter Groeneveldt en ook die is nu verdwenen. Maar er is meer dat de nu afgebroken

HET TABLEAU VAN DE AARDEWERKFABRIEK EEN ONMISKENBAAR LANDMARK

fabriek waardevol maakte, weet Budel: "De architect Ir. H.J. Brusse uit Rotterdam, was een vertegenwoordiger van de vooroorlogse architectuurstroming "Nieuwe Zakelijkheid". Dat was te zien aan de hoofdvorm van de fabriek, de gevelindeling en detaillering van de vensters met slanke stalen kozijnen. De fabriek was bovendien het enige grote gebouw in Voorschoten dat het verhaal van de architectuur van de Nieuwe Zakelijkheid vertelde en vormde tevens een van de laatste gerealiseerde ontwerpen volgens die architectuuropvatting in Nederland." Een detail in het ontwerp uit 1942 waar Budel de aandacht even op vestigt is de

De aardewerfabriek van Groeneveldt voor de sloop, helaas is er een potentieel monument is voor Voorschoten verloren gegaan.

foto: Henk Budel

naar verhouding ruime opzet van kleedruimten voor mannen en vrouwen en de aanwezigheid van een douche. Een aanwijzing volgens hem, dat er in het ontwerp, een voor die tijd, opmerkelijke aandacht was voor het welzijn van werknemers. Wat in elk geval alle Voorschotenaren zich van de nu afgebroken fabriek zullen herinneren is het grote opschrift AARDEWERK GROENEVELDT. Het ta-

bleau vormde tot woensdag een onmiskenbaar landmark van Voorschoten. Treinreizigers op de drukste spoorlijn van Nederland zullen nooit meer het 9 me-

Het Museum Voorschoten laat weten dat het tableau nu in bezit is van de eigenaar van het gesloopte pand en heeft kenbaar gemaakt dat zij graag het tableau in het museum aan de Groeneveldt collectie willen toevoegen. Of de eigenaar hiermee zal instemmen is op dit moment nog niet zeker

Duivenvoorde ook voor Kinderen

VOORSCHOTEN - Duivenvoorde heeft met de tentoonstelling Duivenvoorde en Oranje een extra oranje tintje. Ook voor kinderen maakt dit een bezoek aan het kasteel tot een leuk uitje. Daarom organiseert het kasteel dit seizoen gezins rondleidingen, kinderrondleidingen, kinderopparties 'Prinsen en Prinsessen' en schoolrondleidingen. Ook doet Duivenvoorde mee met de Schoolvakantiepas en - samen met Huygensmuseum Hofwijck - de MuseumjeugdUniversiteit. Voor elk wat wils (zie ook www.kasteelduivenvoorde.nl).

Slank en Kwiek geslaagd feest

VOORSCHOTEN - Zaterdag 15 juni 2013 was het oer drukte in en om de Frans de Vettezaal. De Jeugdcommissie had een leuk programma gemaakt. Om 13.00 uur meldden zich de kinderen van 1 t/m 6 jaar en om 15.00 uur was de groep van 7 jaar er ouder aan de beurt. In de gymzaal kregen ze een warming up en daarna sprongen ze als volleerde turners en turnsters. Alle kinderen waren razend enthousiasme en na het tellen van de stempeelkaarten bleken er 10! kinderen geweest te zijn. Een uitgebreid verslag staat op www.slankenkwiek.nl

Figuur 38 In 2013 baarde de plotseling sloop van de Aardewerfabriek van Groeneveldt veel opzien (www.pietergroeneveldt.nl)

Figuur 376 Het bondsgebouw had een belangrijke sociale functie en gaf onderdak aan R.K.-verenigingen. Het was een vertrouwde omgeving voor veel katholieken, waar de eveneens bij de kerk gelegen boerderij, pastorie en begraafplaats eveneens deel van uitmaakte (ca. 1933, GAV VS01593).

Actiepunt 3: herziening gemeentelijke monumentenlijst: de basis op orde

Het aantal rijksmonumenten in Voorschoten is stabiel en zal naar verwachting nauwelijks nog veranderen. De gemeentelijke monumentenlijst daarentegen is dynamisch. Landelijk, bij zowel Rijk als bij gemeenten is naast de periode van de Wederopbouw ook steeds meer interesse en waardering voor de periode Post-65. De architectuur tussen 1965 en 1990 kwam tot stand in een periode van grote maatschappelijke ontwikkelingen. En ook de kijk op architectuur, stedenbouw, infrastructuur en het landschap veranderde. Inmiddels liggen er diverse beleidsadviezen vanuit het Rijk en Erfgoedorganisaties. De Federatie Grote Monumenten Gemeente een Platform opgericht voor kennisuitwisseling.

Figuur 38 Uit de Post-65-periode dateren deze een van de eerste meer grootschalige flatgebouwen, langs de Gerbrandylaan, Van Kleefenplantsoen en Welterdreef. Op de voorgrond het scholencomplex aan de Thorbeckeweg (foto, ca. 1975, GAV VS02811).

Aanwijzingsprocedures

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	0	5	10	7	8	10	0	0

In Voorschoten waren tot 2013 58 gemeentelijke monumenten aangewezen. In dat jaar is in samenspraak met het LEP en de WCE een inventarisatie en waardering van potentiële gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden en objecten uitgevoerd. Ook heeft een herijking van de bestaande gemeentelijke monumentenlijst plaatsgevonden. Dit heeft ertoe geleid dat tussen 2013 en 2020 in totaal 41 nieuwe gemeentelijke monumenten zijn beschermd, waarvan 39 onherroepelijk zijn en twee procedures nog lopen; Daarmee staat de teller nu op 99 (waarvan 97 onherroepelijk). Door de 2016 gestarte procedure voor de Moeder Godskerk is er sprake van een voorlopige bescherming als gemeentelijk monument; ook deze procedure is nog niet afgerond. Voor 12 andere objecten dient de procedure nog gestart te worden. De actualisatie van de bestaande redengevende omschrijvingen is wel gestart, maar door gebrek aan middelen en capaciteit, nog niet afgerond. Het gaat om in totaal 63 panden, waarvan 12 boerderijen. Daarnaast dienen redengevende omschrijvingen van nog eens 14 potentiële monumenten te worden opgesteld. De procedure voor opstellen van een paraplubestemmingsplan voor de bescherming van de beeldbepalende panden is eveneens niet gestart. Daarmee is een belangrijk actiepunt uit het programma niet uitgevoerd en hebben deze objecten formeel geen status. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet komt er een wettelijke zorgplicht voor de instandhouding van het waardevolle erfgoed, inclusief de daarbij behorende omgeving en zal aan dit onderdeel prioriteit gegeven moeten worden.

Figuur 39 Voorstraat 22 is een gemeentelijk monument vanwege zijn cultuur- en architectuurhistorische waarde, de gaafheid. Door zijn kleinschalige karakter ondersteunt het dorpsbeeld langs deze zijde van de Voorstraat. (foto 2017).

Actiepunt 4 Erfgoed in de ruimtelijke ordening

Structuurvisie

In de *Structuurvisie Voorschoten 2025 'Groen, veilig en betrokken'* is erfgoed als volwaardig onderdeel meegenomen. Voorschoten gaat voor behoud en versterking van de historische ruimtelijke kwaliteiten. Met het vaststellen van de *Structuurvisie Cultuurhistorie* in 2013 beschikt Voorschoten over een belangrijk instrument om de cultuurhistorische waarden in een zo vroeg mogelijk stadium mee te laten wegen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Specifieke kaarten zijn opgesteld voor het water, de wegen en groene structuren.

Voorschoten beschikt nog niet over een cultuurhistorische waardenkaart en ook de onderzoeksresultaten van archeologie zijn nog niet digitaal beschikbaar. Om de

basis op orde te krijgen voor de op te stellen Omgevingsvisie is dat wel een voorwaarde.

Provinciale Erfgoedlijnen- en tafels

Figuur 40 Met dit project over Frederiks parkenroute wordt de kennis over de bezittingen van prins Frederik der Nederlanden, die zich over zowel Voorschoten als Wassenaar uitstrekten, vergroot en gedeeld. Het blijkt dat veel van de aanleg nog herkenbaar is bewaard gebleven. Deze internationaal waardevolle elementen en structuren zijn in kaart gebracht. Aan de hand van drie wandelroutes, twee kinderspeurtochten en een Nederlands-Engelstalige website met filmpjes zijn de verhalen weer beter zichtbaar gemaakt. Zo wordt de geschiedenis van prins Frederik levend gehouden. Een verhalenproject en lezingen konden door Corana nog niet worden uitgevoerd. www.voorschoten.nl/prins-frederik-parkenroute.

De Provinciale Erfgoedlijnen bieden de kans projecten te ontwikkelen, die bijdragen aan het instand houden, beter benutten, zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed. Door in de regio samen te werken kan met beperkte inzet aan tijd en middelen geïnvesteerd worden in projecten, waar Voorschoten mede van profiteert en waarin de gemeente zich ook kan profileren. Voorschoten valt binnen de Erfgoedlijnen van de Limes, Trekvaart en Landgoederen, waarbij zowel particulieren als gemeenten aan deel kunnen nemen via de zogenoemde Erfgoedtafels.

De actieve deelname van de gemeente en diverse particulieren aan vooral de erfgoedtafel Landgoederen heeft geleid tot subsidies voor projecten, zoals:

- Kastelendag (2015-2019)
- Kinderpaspoort Landgoederen (2014)
- Gastheerschap op buitenplaatsen (2014)
- Theepaviljoen en landgoedwinkel Kasteel Duivenvoorde (2014)
- Naar buiten! Educatie in het groen (2015)
- Kwaliteitsimpuls Zocherparken (2015-2016)
- Ontwikkeling schuur voor beheer park Berbice (2016)
- Landgoedwandelen (2015-2016)
- Ontwikkeling weidegrond Kasteel Duivenvoorde (2017)
- Haarlbaarheidsstudie moestuin Huize Bijdorp (2020)
- Ontdek Frederiks Parkenroute! (2019-2021)
- Verborgene verhalen van landgoed Duivenvoorde (2021)

Figuur 41 Met financiële steun van de Erfgoedtafel Landgoederen kon niet alleen het landschapspark van Ter Wadding worden hersteld, maar ook dit informatiebord in het kader van het project Landgoedwandelen worden geplaatst (mei 2018).

In 2018 werd door de provincie de Visie Hollands Buiten gepresenteerd, voor het gebied dat ook delen van Voorschoten omvat. De website landgoedwandelen werd door het Erfgoedhuis ontwikkeld in samenwerking met de gemeenten Voorschoten, Leidschendam-Voorburg, Rijswijk en Wassenaar. Bij het project Kwaliteitsimpuls Zocherparken werden deze gemeenten, evenals die van Delft en Den Haag betrokken. Het leidde in Voorschoten tot de ontwikkeling van herstelplan voor het park van Huize Berbice. Al deze projecten vergroten kennis en dragen en zorgen voor een breder publieksbereik.

Daarnaast is een groot aantal restauratieprojecten gerealiseerd:

- Hoofdhuis en portierswoning Huize Berbcie (2014-2015)
- Marotzaal Kasteel Duivenvoorde (2015)
- Tuinmuren en hekwerk Kasteel Duivenvoorde (2016)
- Kruisvijver Huize Beresteyn (2016)
- Park Ter Wadding (2016)
- Hermitage Huize Beresteyn (2017)
- Oranjerie Huize Berbice (2017)
- Zocherpark Huize Berbice (2019-2020)
- Parkdeel Koetshuis Berbice (2019)
- Tuinmuren Huize Berbice (2022)

Direct en indirect via de samenwerkingsprojecten betekent dat een provinciale investering over de periode 2013-2020 van ca. € 2,3 miljoen, waar ook Voorschoten van profiteert. .

Figuur 39 Met financiële steun van de provinciale erfgoedlijn Landgoederen en de vele inzet van vrijwilligers heeft de buitenplaats Huize Berbice in de achterliggende periode een ware metamorfose ondergaan. Het exterieur en een deel van het interieur van het hoofdhuis, de portierswoning, de orangerie en het park zijn gerestaureerd. Op de plaats van het oude botenhuis is een nieuwe schuur als onderkomen voor de vrijwilligers en opslagmaterialen gebouwd (foto M. Kooper 2019).

Nationaal park Hollandse Duinen

Voorschoten heeft, net als de in totaal 50 andere gemeenten en partners, die liggen binnen het Nationale Park Hollandse Duinen (NPHD), de statusaanvraag ondersteund (oktober 2020) met een intentieverklaring. Daarmee steunt Voorschoten de koers en ambitie die het NPHD voor de samenwerking tussen alle partners heeft opgesteld. Door die samenwerking wordt het mogelijk de ambities van dit nationaal park waar te maken. Via de landschapstafel zullen projecten binnen het Nationaal park worden uitgevoerd, zoals die zijn opgenomen in het Uitvoeringsprogramma 2020-2025. Deze gaan onder meer over het vergroten van de zichtbaarheid en herkenbaarheid van het NPHD, maar ook over het versterken van de natuur- en cultuurlandschappelijke kwaliteiten van het gebied.

Actiepunt 5 Communicatie

De digitale kennisoverdracht is voortdurend in ontwikkeling. De Canon is inmiddels grotendeels gevuld. Ook de gemeentelijke website is een dynamisch medium. Het (digitaliseren van) publicaties, het plaatsen van informatiepanelen en de folders bij

Figuur 43 De Canon vertelt het verhaal van de geschiedenis van Voorschoten aan de hand van een aantal perioden, zoals die ook in het onderwijs worden gehanteerd. Daarmee is de Canon specifiek ook bruikbaar voor de basisscholen om meer te weten te komen over de eigen leefomgeving (www.canonvanvoorschoten.nl)

Open Monumentendag zijn punten van communicatie die zijn opgepakt. Drie keer is met Open Monumentendag een informatieve kaart verschenen; In het Coronajaar 2020 is het budget besteed aan een wandelboekje. De Open Monumentendag wordt georganiseerd door de Vereniging Oud Groen en Leefbaar Voorschoten (zie verder onder actiepunt 6). In 2021 is het boek 'Voorschoten Archeologisch bezien' verschenen, een publieksvriendelijke uitgave van de AWN-Nederlandse archeologievereniging.

In samenwerking met de Centrum Ondernemers Vereniging en andere partijen zijn in 2017 informatiepanelen geplaatst in de dorpskern: historische wegwijzers, attentiepanelen over historische plekken en informatieborden over thema's in de geschiedenis van Voorschoten. Op de website en de kaart van Vorstelijk Vrij, de organisatie die sinds 2017 Voorschoten en Wassenaar toeristisch op de kaart zet, wordt veel aandacht gevraagd voor erfgoed gerelateerde thema's, zoals fiets- en wandelroutes, rondleidingen, het Museum Voorschoten en Kasteel Duivenvoorde.

Voor de vergroting van kennis en draagvlak zijn diverse andere projecten gerealiseerd, zoals de wandelroutes met informatiepanelen, de website van het Landgoedwandelen en de publicatie van het boekje over Ter Wadding tijdens de landelijke boomfeestdag (2018), die tevens een kinderontdekkingstocht bevat.

Figuur 40 De website van de groene menukaart geeft informatie over het verduurzamen van monumenten (www.groenemenukaart.nl/nl/voorschoten)

Verder is informatie over het beleid te vinden op de gemeentelijke website en de website van www.monumenten.nl. Specifiek over het verduurzamen van monumentaal erfgoed gaat de website van de Groene Menukaart.

Bijzondere gebeurtenissen in de afgelopen jaren hebben een invulling gegeven aan het motto 'Erfgoed Leeft'. Deze gebeurtenissen zijn door de pers en de diverse platforms opgepikt. Zo was daar de teruggave van het schilderij

De vlucht naar Egypte (de zegening van Jacob en Esau) van Dirk Kuipers aan het Baljuwhuis, de plek waarvoor het stuk oorspronkelijk geschilderd was. Niet alleen een belangrijke bijdrage aan het interieur van het monument, ook de

cultuurhistorische waarde is door deze gift toegenomen. De schenking was te danken aan particulier initiatief, van de familie Grundeken. De lijst is gerestaureerd door de Voorschotens restaurator Jan Berghuis.

In 2014 kreeg een bollenschuur de Zwarte Tulp uitgereikt, voor de voorbeeldige wijze waarop de voormalige bollenschuur gerestaureerd en herbestemd is. De prijs werd door diverse media opgepikt en op websites vermeld.

Een andere bijzondere gebeurtenis was het in bruikleen geven van de zeventiende-eeuwse marktpaal aan het museum Voorschoten, in 2016 na zorgvuldige restauratie. De marktpaal werd in het verleden uitgezet ter markering van het gebied waarbinnen gehandeld mocht worden en is een belangrijke en tastbare herinnering aan de Voorschotense Paardendagen. Sinds 1940 was hij bruikleen gegeven aan het Openlucht Museum in Arnhem.

Figuur 45 (volgende pagina) Sinds 2016 heeft Voorschoten haar tweede marktpaal weer terug. Als ambachtsheer van Voorschoten plaatste jonkheer Nicolaas Johan Steengracht, na zijn huwelijk in 1930 met Henriette van Neukirchen, genaamd Van Nijvenheim, zijn wapen op de marktpaal.

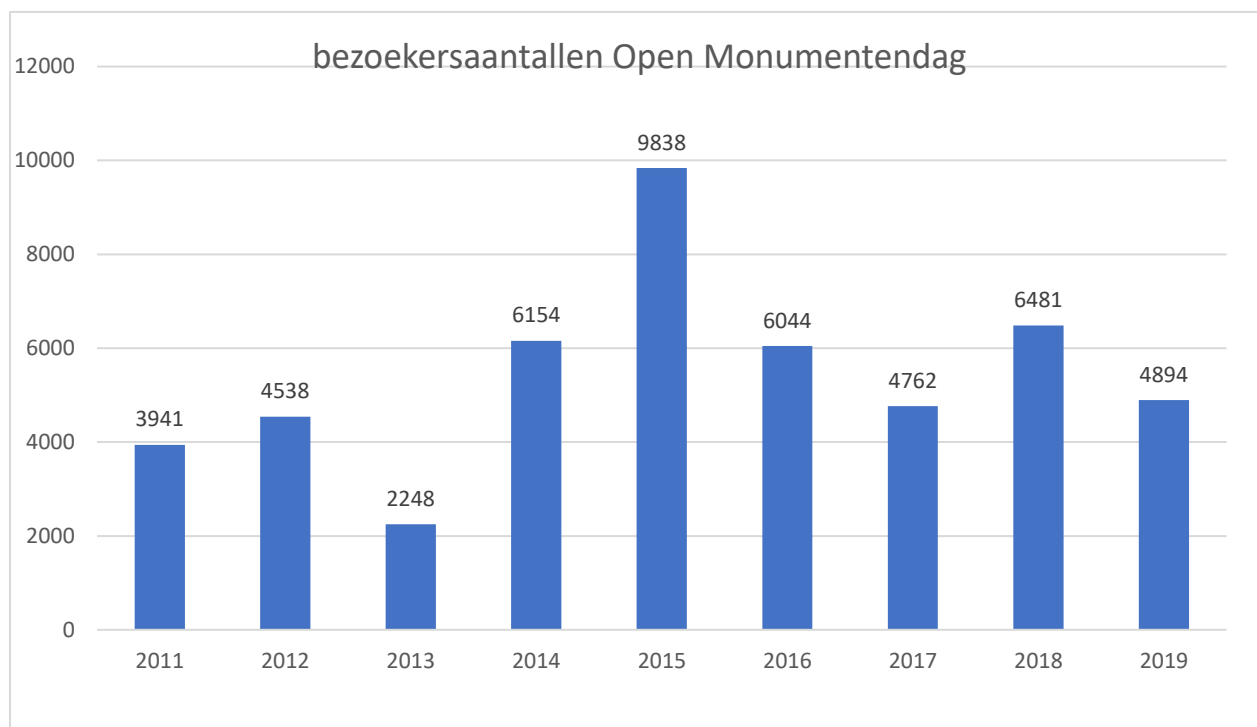
Actiepunt 6 Samenwerken en vrijwilligerswerk stimuleren, kennis en kunde, benutten en uitwisselen van kennis.

Onder dit actiepunt zijn de activiteiten van het LEP, de WCE en voorheen het Pact van Duivenvoorde ondergebracht, alsmede het ontwikkelen van publicaties; daardoor is deels sprake van een overlap met actiepunt 5. Het Pact van Duivenvoorde is overgegaan in de Landschapstafel Duin, Horst en Weide en in de Leidse Ommelanden.

De samenwerking tussen gemeente en vrijwilligers verloopt prettig, maar uit gesprekken en de enquête - ook uitgezet onder de vrijwilligers - bleek dat er behoefte is de samenwerking te intensiveren. De breed samengestelde werkgroep van de Canon heeft dankbaar gebruik gemaakt van de kennis en kunde van vrijwilligers.

De gemeente deelt op haar beurt haar kennis met eigenaren van monumenten, die onder meer beschikbaar komt bij het opstellen van de redengevende omschrijvingen voor gemeentelijke monumenten. Het gemeentearchief met bibliotheek bevat veel authentiek historisch materiaal, die een belangrijke bron informatie voor het doen van lokaal historisch onderzoek. De bezoekers worden wegwijs gemaakt in het raadplegen van documenten door de gemeentearchivaris. Historische afbeeldingen, diverse krantencollecties, adresboeken, evenals akten en registers van personen zijn digitaal raadpleegbaar.

De Open Monumentendagen worden georganiseerd door de Vereniging Oud, Groen en Leefbaar Voorschoten (OGLV). De OMD worden stevast goed bezocht. Er worden per opengesteld monument informatiebladen beschikbaar gesteld met vertalingen in het Engels. Sinds 2015 worden in samenwerking met de gemeente zogenoemde monumentenkaartjes uitgegeven. Hierop komen al geopende monumenten voor met daarbij kort wat achtergrondinformatie, waarbij ook op een specifiek thema wordt ingegaan. In 2020 is de OMD in verband met Corona niet doorgegaan. In plaats daarvan is een boekje uitgegeven met wandelroutes; ook in 2021 ging de OMD niet door. De OGLV organiseert verder lezingen en excursies, heeft een mooie website met interessante inhoudelijke artikelen en geeft sinds 2020 ook een tijdschrift uit. Onderstaande grafiek laat het succes van de Open Monumentendag zien, waar door inzet van eigenaren van monumenten en vele vrijwilligers veel gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid om monumenten te bezoeken die anders veelal niet toegankelijk zijn.

NB: de aantallen betreffen niet personen, maar bezoeken, dus ieder bezocht pand wordt meegeteld. Desalniettemin is de trend significant opwaarts.

Figuur 41 Open Monumentendag 2016 werd Berbice zeer druk bezocht.

Uit de kadernota:

Erfgoed-vrijwilligers in Voorschoten in 2013:

Duivenvoorde	Museum	Berbice	OMD	OGLV	AWN
150	30	48	155	45	8

OMD is een team van vier vrijwilligers, met leerlingen als rondleider. Er is verder geen nieuwe inventarisatie uitgevoerd, maar het beeld is dat de verschillen niet heel groot zijn met de huidige aantallen. Wel zijn er signalen dat het steeds moeilijker wordt nieuwe vrijwilligers aan te trekken.

Wat de WCE betreft, wordt verwezen naar de jaarverslagen naar de commissie, die aandacht vraagt voor het belang van een goede ruimtelijke kwaliteit en het behoud van het dorpse karakter van Voorschoten. De zorgplicht voor een goede omgevingskwaliteit en een aantrekkelijke leefomgeving, zoals die ook nadrukkelijk aandacht krijgt in de Omgevingswet, maakt de rol en functie van de WCE onbetwist.

Tot slot groeien het draagvlak en de interesse voor erfgoed in Voorschoten gestaag. Dat de kennis over het erfgoed beter ontsloten wordt, meer toegankelijk wordt gemaakt draagt daar beslist aan bij. Sinds 2013 is in samenwerking met Wassenaar de digitale toegankelijkheid van het beeldmateriaal van het gemeentearchief sterk verbeterd en zijn vele afbeeldingen aan de beeldbank toegevoegd. Ook het aantal publicaties over Voorschoten is toegenomen. Vermeldenswaard is dat de door vrijwilligers samengestelde publicatie 'Begeerlijk Berbice (2014)' genomineerd was voor de Ithakaprijs 2015 en in 2017 op de shortlist stond voor de wetenschappelijke prijs van de Vereniging Oud Leiden. Deze publicatie is uitverkocht.

Actiepunt 7 Ondersteunen eigenaren

De basiskennis over de wet- en regelgeving moet bij de monumenteigenaar bekend zijn. De gemeente dient als vraagbaak: het informeren, communiceren en adviseren, via internet en Klant Contactcentrum. Niet alle specifieke kennis is bij alle medewerkers aanwezig; de capaciteit is voldoende om de wettelijke taken uit te voeren en incidenteel specifieke kennis in te huren. Uit de enquête blijkt dat de rol van de gemeente als vraagbaak meer benadrukt mag worden. Scholing en opleiding van de medewerkers, alsook het instellen van een (regionaal) Erfgoedloket zijn, mede tegen het licht van de ambtelijke splitsing onderzoekspunten voor de komende jaren.

De gemeente participeert in de Groene Menukaart, een website die eigenaren op weg helpt het monumentale woonhuis te verduurzamen. Daarnaast wordt voor informatie ook verwezen naar de website www.monumenten.nl

Over het terugbrengen van de leges is veel discussie geweest, maar een en ander heeft niet geleid tot het terugbrengen van de kosten, door eigenaren op te brengen bij de vergunningaanvraag. Ook dit is een onderzoekspunt voor de komende periode.

Vergunningaanvragen

Bijgehouden vanaf 2018

	2018	2019	2020	2021 (tm 1-7)
RM	8	12	10	-
GM	11	10	3	-

Advisering ruimtelijke vraagstukken (incl vergunningaanvragen)

Tm 2016	2017	2018	2019	2020	2021
25	23	19	27	15	-

Actiepunt 8 Archeologie

Het actiepunt uit de Kadernota over archeologie is de evaluatie en herziening van de archeologienota 'Het bodemarchief ontrafeld'. De nota is herzien in 2013 en in het jaar daarop als Nota archeologie herijking 2013 vastgesteld. Deze nieuwe nota bevat de archeologische beleidskaart, waarin ruimere vrijstellingsgrenzen en minder onderzoeksregimes zijn opgenomen. De nieuwe kaart is wel opgenomen in geactualiseerde bestemmingsplannen vanaf 2014, maar in Voorschoten is nog een groot deel van de bestemmingsplannen van voor die datum van kracht, waardoor daar het oude beleid nog geldt. Bij actualisatie van de bestemmingsplannen wordt gebruik gemaakt van de beleidskaart uit de nota herijking (2014) en de bijbehorende regels.

In de archeologienota zijn de volgende actiepunten opgenomen,

- De beleidskaart met onderzoekseisen en vrijstellingen wordt op bestemmingsplanniveau verankerd.
- Het archeologiebeleid wordt georganiseerd rond drie pijlers: beheren – regisseren – communiceren. Het bevoegd gezag neemt meer de regie over het proces van de archeologische monumentenzorg.
- Er wordt een document opgesteld met richtlijnen voor archeologisch onderzoek in de samenwerkende gemeenten; dit document wordt aan alle archeologische bedrijven ter hand gesteld en op de gemeentelijke website geplaatst.
- Via de gemeentelijke website wordt voor initiatiefnemers en publiek thematisch informatie beschikbaar gesteld.
- Er wordt een archeologisch informatiesysteem aangeschaft en ontwikkeld.
- Het beleid wordt vierjaarlijks geëvalueerd met daarin de afweging voor het opstellen van een onderzoeksagenda.
- De samenwerkende gemeenten blijven de amateurarcheologen stimuleren en ondersteunen en maken zich sterk voor behoud van de decennialange kennis en ervaring van de amateurarcheologie in de regio.

Veruit de meeste tijd is besteed aan het geven van (maatwerk)adviezen in het kader van ruimtelijke plannen en vergunningaanvragen. Daardoor zijn niet alle actiepunten uitgevoerd. Zo zijn er geen richtlijnen voor onderzoek opgesteld en is er voor gekozen aansluiting te zoeken bij de landelijke richtlijnen. Ook is er op de gemeentelijke website geen thematische informatie beschikbaar gesteld anders dan het beleid. Wel is er vanuit de samenwerkende gemeenten (Wassenaar en

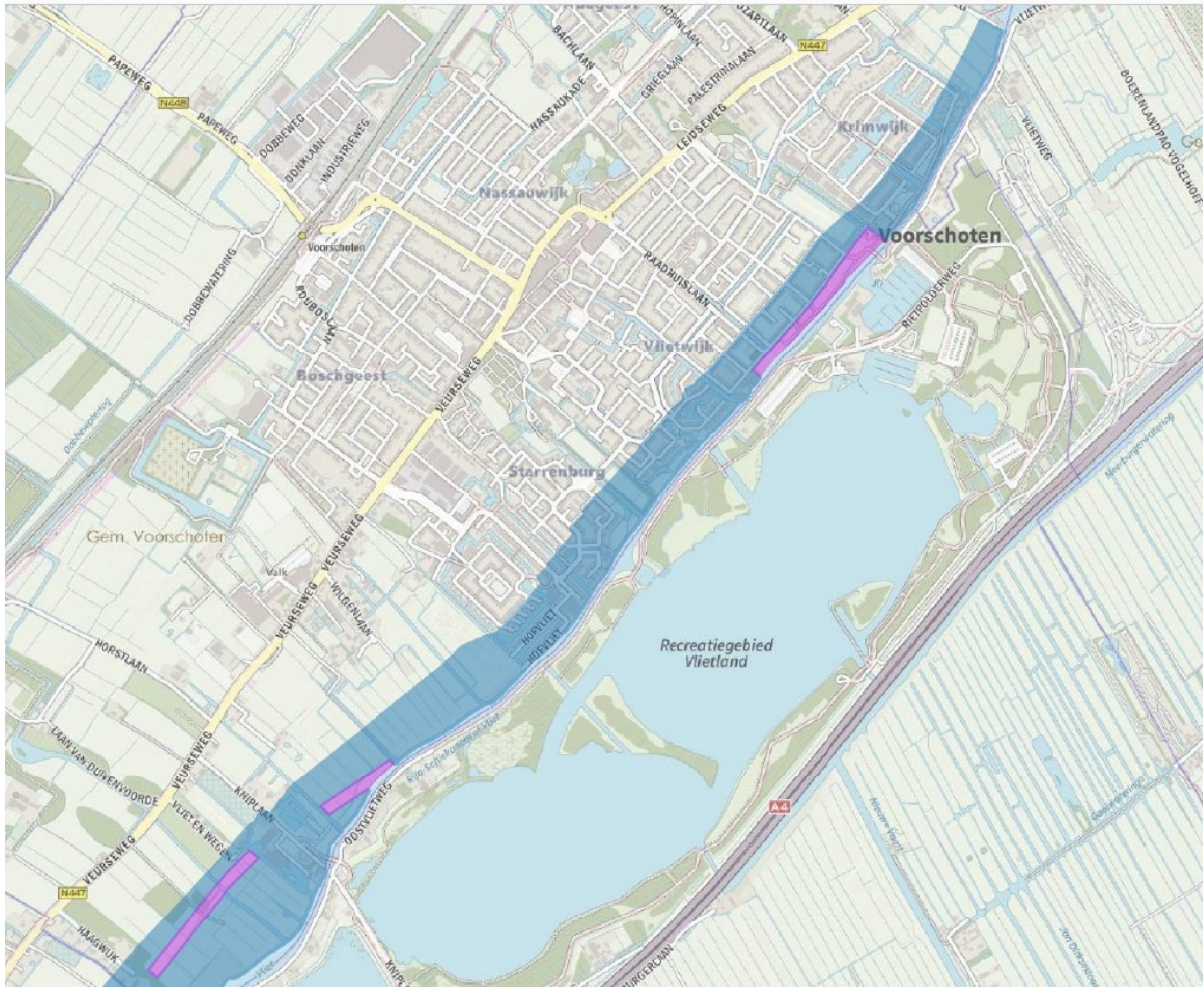
Leidschendam-Voorburg) steeds contact gehouden met de lokale deskundigen en zijn in 2021 de contacten aangehaald met het Museum Voorschoten. Deze partners kunnen een rol vervullen in het kader van publieksbereik, bijvoorbeeld door mee te doen aan de nationale archeologiedagen, omdat hiervoor binnen de huidige formatie te weinig capaciteit is. Wel is archeologie stevig verankerd binnen de Canon van Voorschoten.

Als voorbereiding op de naderende invoering van de Omgevingswet zijn de archeologische onderzoeksdossiers tot en met 2019 digitaal ontsloten in een gis-omgeving

Figuur 47 Profielfoto van het archeologisch onderzoek naar het Kanaal van Corbulo in het Frans Halsplantsoen (Vlietwijk) (foto 2019).

Het Kanaal van Corbulo is in 2011 als onderdeel van de *Romeinse Limes* opgenomen op de voorlopige lijst van UNESCO-Werelderfgoed. Vanaf 2018 is actief meegewerkt aan archeologisch onderzoek naar het Kanaal van Corbulo als voorbereiding op de aanwijzing van het werelderfgoed. Bij het proefsleuvenonderzoek in de Vlietwijk in 2019 zijn schopsteken en beschoeiingsmateriaal gevonden én Romeins aardewerk op de bodem van het kanaal. In het kader van publieksbereik is in 2019 een folder opgesteld met informatie over het Kanaal van Corbulo. Drie terreinen binnen de gemeente Voorschoten zijn in 2021 door de RCE beschermd als Archeologisch Rijksmonument. Deze vorm van bescherming is noodzakelijk voor de UNESCO-status. Met het Kanaal heeft Voorschoten sinds eind juli 2021 Werelderfgoed binnen de gemeentegrenzen.

Figuur 42 In 2021 zijn drie terreinen met resten van het Kanaal van Corbulo als kernzone opgenomen op de UNESCO werelderfgoedlijst (paars). De zone daaromheen (blauw) is opgenomen als bufferzone, omdat ook daarin resten van of gerelateerd aan het Kanaal van Corbulo kunnen voorkomen. Bron: nominatiedossier Neder-Germaanse Limes

Actiepunt 9 Evaluatie

Met deze evaluatie wordt hier vorm en inhoud aan gegeven. Een meer uitgebreide versie van dit hoofdstuk, en ook de uitwerking van de enquête is als bijlage opgenomen

Figuur 43 Ter Horst (boven) met het koetshuis en de orangerie (onder) van de buitenplaats Ter Horst (foto 2020).

3. Samenvatting en aanbevelingen

3.1 Wat ging er goed

De algehele conclusie van de evaluatie, het doorlichten van de actiepunten uit de kadernota en de resultaten van de enquête is dat veel bereikt is, dat erfgoed stevig in het ruimtelijk beleid is verankerd, terwijl de middelen en capaciteit relatief bescheiden zijn. Het is de kracht van de gebundelde inspanningen van burgers en gemeente, de vrijwilligers, het LEP en de OGLV, Museum Voorschoten, de Archeologische Werkgemeenschap en de vele vrijwilligers, zoals die van Berbice en Duivenvoorde waardoor het erfgoed blijvend in het middelpunt van de aandacht staat. Grote restauratieprojecten hebben geleid tot enthousiasme onder vrijwilligers en tegelijkertijd tot meer investeringen.

Dat laatste punt raakt ook aan de bedenkingen, opgetekend uit de enquête, dat de gemeentelijke subsidies structureel te laag gevonden worden. Het beleid en de wettelijke taken kunnen alleen dan uitgevoerd als de middelen en ambtelijke capaciteit toereikend zijn. De inzet van vrijwilligers is weliswaar van eminent belang, maar kan niet alle gaten dichten.

Veel gestelde doelen uit de kadernota zijn gehaald of in ieder geval op de rails gezet. Herbestemming staat hoog op de duurzaamheidsagenda, maar is nog geen vanzelfsprekendheid; de aandacht voor de cultuurhistorisch delft onder de financiële druk soms het onderspit. De herziening van de gemeentelijke monumentenlijst is gestart en nieuwe monumenten worden geregistreerd, maar de beeldbepalende panden hebben geen formele status gekregen. De Erfgoedverordening is geactualiseerd. En ook archeologie leeft duidelijk als onderwerp. De kroon op het werk is toch wel de internationale erkenning voor het erfgoed van Voorschoten door de plaatsing van het Kanaal van Corbulo op de UNESCO werelderfgoedlijst en de plaatsing van de Voorschotense Paardendagen op de Internationale Representatieve Lijst van Immaterieel Erfgoed in 2019.

Figuur 44 De Paardenmarkt is terug te voeren op de middeleeuwse jaarmarkt die aan het eind van de hooimaand (juli) werd gehouden om paarden en landbouwproducten te verhandelen. Tegelijkertijd werd feest gevierd met daarbij een kermis. Deze eeuwenoude traditie wordt van generatie op generatie doorgegeven en is een typisch Voorschotense cultuuruiting (foto www.immaterieelerfgoed.nl).

3.2 Wat kan er beter?

Een aantal actiepunten is gestrand in goede bedoelingen, maar overigens niet uitgewerkt. Deels heeft dat te maken met de weinig concrete formulering van de actiepunten, voor een ander deel met de beperkte financiële middelen en ambtelijke capaciteit.

3.3 Puntsgewijs per actiepunt:

1. Goed onderhoud stimuleren

Een verbeterpunt kan zijn dat de gemeente de subsidiemogelijkheden beter communiceert – mits het budget verhoogd wordt. Het spreekt daarbij vanzelf dat bij goed onderhoud gezocht wordt naar de meest duurzaam mogelijke oplossing.

Bijstelling subsidiebeleid

Op dit moment wordt op grond van artikel 7 lid 3 van de Subsidieregeling monumenten Voorschoten 2019 bij het behandelen van de subsidieaanvragen gebruik gemaakt van het wie-het-eerst-komt-eerst-maakt-systeem. Dit houdt in dat de aanvragen worden behandeld op volgorde van binnenkomst, waarbij wordt gekeken

naar het tijdstip van indiening. De subsidie bedraagt volgens de huidige regeling 50% van de subsidiabele kosten voor zover het subsidieplafond reikt. Vanaf het moment dat het plafond is bereikt worden de aanvragen afgewezen. Op zich is dit een goed systeem, maar gezien het beperkte budget voor deze subsidie is gebleken dat dit systeem niet werkt voor het team subsidies. Het afgelopen jaar zijn er namelijk meerdere aanvragen ingediend waarbij iedere aanvrager zeer hoge subsidiabele kosten had, waardoor bij het toetsen aan de voorwaarden de behandelaar van de aanvragen tot de beslissing kwam dat de eerste aanvrager het gehele budget toegekend diende te krijgen. Om het beperkte budget op een betere manier te verdelen is een aantal opties uitgewerkt. Voor het realiseren van één van deze opties dient de Subsidieregeling monumenten Voorschoten 2019 gewijzigd te worden.

Figuur 51 De vrijstaande klokkentoren is een markant onderdeel van de R.K. Moedergodskerk, die net als de wijk Boschgeest in de periode van de Wederopbouw tot stand is gekomen.(foto 2019).

2. Herbestemming en herontwikkeling.

Gebouwd erfgoed verliest in toenemende mate zijn oorspronkelijke functie. Dat geldt voor boerderijen, maar vooral ook voor kerkgebouwen. Ze vormen vaak letterlijk en figuurlijk het hart van de dorp en zijn meestal het middelpunt van een wijk of buurt. De kerk is vaak het meest beeldbepalende gebouw, waar menig Voorschotenaar net als zijn school een historische band mee heeft. De ontkerkelijking vraagt een nieuwe kijk op de omgang met het religieus erfgoed. Om daar samen met alle betrokkenen een standpunt over in te nemen heeft Voorschoten in 2021 vanuit de landelijke Kerkenvisie subsidie gekregen om een standpunt te bepalen over de toekomst het religieuze erfgoed. Vooral voor de Moeder Godskerk en de Kruispuntkerk is dit actueel. Onderdeel van het opstellen van een kerkenvisie kan een haalbaarheidsstudie zijn. De kerkenvisie kan worden benut als bouwsteen voor de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan.

3. Herziening gemeentelijke monumentenlijst: de basis op orde

Uit de evaluatie en de enquête kwam naar voren dat verankering van de lijst met beeldbepalende panden in het Omgevingsplan hoog op de urgentielijst staat. Dat actiepunt is niet gerealiseerd. Ook thema's, als de Wederopbouw en de periode Post-65 dienen op basis van de huidige kennis en inzichten nader onderzocht te worden.

Figuur 45 Vanaf de jaren '60 van de twintigste eeuw kreeg de wijk Adegeest een villawijk met bungalows langs de Bachlaan, Grieglaan, Gounodplantsoen en Von Weberlaan. Kenmerkend voor het Structuralisme is de ogenschijnlijk willekeurige wijze waarop de verschillende, kleine blokvormige bouweenheden in samenhang met elkaar een structuur vormen, waarin de menselijke maat centraal staat (foto ca. 1970, GAV VS02086).

Ook de actualisatie van het monumentenbestand dient verder te worden voortgezet, uiteindelijk resulterend in een allesomvattende gebiedsatlas. En tenslotte wordt aandacht gevraagd voor historische interieurs, door gebrek aan kennis veelal een verontachtzaamd terrein. Bij niet-monumenten kan daarbij gedacht worden aan het documenteren van interieurs, eventueel vergezeld gaand van interviews van (oud) bewoners, zodat de kennis hierover niet verloren gaat.

4. Erfgoed in de ruimtelijke ordening

De opgave voor de komende jaren is wel de bijzondere ruimtelijke karakteristiek van Voorschoten - ook als de Omgevingswet in werking is getreden - in het beleid te blijven verankeren. Het groen is een van de pijlers van die karakteristiek, de buitenplaatsen, maar ook het agrarisch erfgoed, de veenweidegebieden en de strandwallen, met fraaie zichtlijnen. In de bebouwing wordt de ruimtelijke karakteristiek bepaald door de dorpskern (beschermde dorpsgezicht), maar ook door de wijken uit de Wederopbouwperiode en Post-65: Ze bepalen het huidige karakter van Voorschoten dat zich in de naoorlogse periode als forensendorp heeft ontwikkeld.

De opgave van duurzaamheid en energietransitie, de te behalen klimaatdoelen staan met reden hoog op de agenda. Voorschoten is een groene gemeente met hoge cultuurhistorische waarde. De status van beschermd dorpsgezicht en kroonjuweel bevestigen dat. Monumenten zijn vanuit de lage omloopsnelheid per definitie duurzaam; en ook het cultuurlandschap heeft zijn draagkracht in een steeds veranderend milieu bewezen. De Groene Menukaart is een eerste stap om de mogelijkheden van verduurzaming voor het voetlicht te brengen, maar vanuit actiepunt 4 is nog veel werk te verzetten. Tenslotte mag de lijst met beeldbepalende panden niet vergeten worden. Deze lijst dient in de nieuwe Omgevingsvisie een plekje te krijgen, bijvoorbeeld door een koppeling van de Cultuurhistorische waardenkaart met het ruimtelijk instrumentarium.

5. Communicatie

De website heeft uit de aard der zaak voortdurend bijstellingen en updates. In de communicatie naar de burger kan gedacht worden aan het opzetten van een erfgoedloket, en wanneer de kennis niet voor handen is, eventueel in regionaal verband in te richten.

Een heel ander aspect van de communicatie betreft het stimuleren van (hoogwaardig) toerisme en recreatie. Met de komst van de nieuwe profileringsdocumenten wordt in 2021 een start gemaakt om erfgoed daarvoor in te zetten. Nog meer dan in het verleden worden de mogelijkheden benut die Voorschoten biedt op dit punt. De communicatie is tussen gemeente en burger, vrijwilliger, maar ook de ondernemer die de bijzondere waarden van de gemeente wil uitdragen. Vanwege deze accentverschuiving binnen wordt dit actiepunt in de erfgoedagenda in de toekomst benoemd als 'Communicatie en profilering'. Daarbij valt te denken aan horeca accommodaties, B&B bij de boerderij, op de buitenplaats, wandelen en fietsen in de duinen et cetera. De burger onderneemt en draagt het erfgoed uit en de gemeente faciliteert. Marketing vanuit de gemeente is daarbij een instrument.

Een kleine maar wel opvallende bijdrage aan het vergoten van de kennis en draagvlak kan het aanbieden van monumentenschildjes zijn voor de rijks- en gemeentelijke monumenten.

6. Samenwerken en vrijwilligerswerk stimuleren, kennis en kunde, benutten van burgers e.a. partners

Dit actiepunt sluit nauw aan op het vorige: nog meer gebruik maken van de inzet van vrijwilligers. Het overleg mag nog meer op structurele, regelmatige basis plaats vinden. Het LEP zal haar rol en taken opnieuw tegen het licht gaan houden. Daarbij is

in ieder geval de vraag voorgelegd of zij een meer formele, adviserende rol wil vervullen bij de naamgeving van de openbare ruimte.

Een aantrekkelijke, historische gevormde leefomgeving draagt bij het welbevinden en dus gezondheid van mensen. Het verbindt mensen, juist ook wanneer het gaat om nieuwe doelgroepen, en versterkt de sociale cohesie. Als voorbeeld kan het moestuinproject op Berbice worden genoemd, waar vrijwilligers samenwerken aan het herstel en onderhoud van de moestuin en boomgaard. De biologisch geteelde groenten kunnen worden een inkomstenbron of worden uitgedeeld. Net als in het verleden kunnen niet-inheems groenten worden geteeld, waar voor mensen uit andere culturen belangstelling voor is. Goed voorbeeld doet in dit geval goed volgen. Bijkomende voordeel is dat een essentieel onderdeel van de buitenplaats, een historisch passend, maar tegelijkertijd eigentijds gebruik kan krijgen.

7. Ondersteunen eigenaren

Het wordt wenselijk gevonden de leges voor monumenteigenaren opnieuw te bezien, nu het doel, daarvan niet is bereikt.

Het ondersteunen van de eigenaren door middel van subsidies en daarbij ook stimuleren dat bovengenoemde verbreding naar en verbinding met het sociaal

Figuur 53 Het klooster Bijdorp met de kapel is ontworpen door A.A.J. Magry en M.J.M. Snickers in 1894-1895 (foto 2018).

domein plaatsvindt, kan alleen verder uitgebouwd worden indien het budget aanzienlijk verhoogd wordt. Het op peil houden van de kennis over het erfgoed vraagt eveneens aandacht, bijvoorbeeld als het gaat om het stimuleren van initiatieven.

Om te kunnen voldoen aan de wettelijke taken, zoals de Omgevingswet die oplegt, zal ook actief gewerkt moeten worden aan het opstellen van waardenkaarten en de digitale ontsluiting van informatie over zowel het boven- als ondergrondse erfgoed. Specifieke criteria zullen ontwikkeld moeten worden om de omgeving van monumenten te beschermen, alvorens deze op te nemen in te waardenkaarten.

8. Archeologie

In de komende jaren moet nog een analyse worden uitgevoerd op de GIS-gegevens, zodat deze bruikbaar zijn voor het aantoonbaar maken van de verwachting, als voorgeschreven in het omgevingsplan.

Plaatsing van het Kanaal van Corbulo op de lijst van Werelderfgoed brengt nieuwe verplichtingen en kansen met zich mee als het gaat om het behoud van en het vergroten en verbeteren van het publieksbereik en de communicatie over dit bijzondere erfgoed. Voor actieve deelname aan projecten binnen de Erfgoedlijn Limes zal capaciteit vrijgemaakt moeten worden.

Het uitgangspunt dat archeologische waarden ‘in situ’ behouden moeten blijven, blijft gehandhaafd.

Als in situ behoud niet mogelijk is, is vanaf bepaalde ondergrenzen archeologisch onderzoek verplicht. Het archeologiebeleid (2014) met de beleidskaart en bijbehorende regels blijft kracht, zolang deze nog niet is geactualiseerd, de basis voor het archeologiebeleid in bestemmingsplannen en omgevingsplannen.

Figuur 54 Het Voorschotense gemeentearchief bevat veel kaartmateriaal, waaronder het eerste uitbreidingsplan uit 1912. Als onderleggen is een kadastrale kaart gebruikt met daarop de toenmalige bestaande bebouwing, de verkeers- en waterwegen en het verkavelingspatroon (GAV19512, 1912).

Figuur 55 (volgende pagina) Villa Helvetia is in 1884 gebouwd in opdracht van J.M. van Kempen voor zijn uit Zwitserland afkomstige schoonouders. Het werd heel toepasselijk in de toen modieuze Chaletstijl vormgegeven (foto C.C. van der Hoeven, 2014).

HELVETIA

De Erfgoedagenda 2022-2026: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'

4.1 Doel en ambitie: De kracht van erfgoed

Het resultaat van de evaluatie De Kracht van Erfgoed is de Erfgoedagenda 2026-2026: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'. De ambitie is binnen de bestaande beleidskaders de bouwstenen te verstevigen die hun waarde hebben bewezen en door bijsturing de kracht van erfgoed beter te benutten. Hierdoor komt het beleid beter in lijn met het verdrag van Faro. Daarbij is het doel te stimuleren dat het nemen van instandhoudingsmaatregelen voor het behoud van erfgoed een verbindende functie vervult door gelijktijdig maatschappelijke opgaven binnen het sociaal domein, de verduurzaming, de circulaire economie, recreatie en toerisme te realiseren.

De actuele trends en ontwikkelingen, zoals de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 juli 2022, implementatie van het verdrag van Granada en het kunnen uitvoeren van wettelijke taken, zorgen ervoor dat meer dan voorheen de basis op orde moet zijn. Voldaan moet worden aan de minimale vereisten, zoals het digitaal beschikbaar hebben van (ruimtelijke) relevante informatie en het adequaat beschermen van de omgeving van monumenten. De inventarisatie en bescherming van de Wederopbouw en Post-65 periode maakt hier deel van uit. Binnen de beleidscyclus van vergunningverlening, toezicht en handhaving betekent het vooral een taakverzwaring voor twee laatstgenoemde taakvelden. Daarvoor is een investering in kennis en opleiding noodzakelijk. Voor deze aan de Omgevingswet gerelateerde activiteiten kan voor de periode 2022-2023 vanuit het (structurele) budget van de implementatie Omgevingswet voor een bedrag van € 4.000 gebruik worden gemaakt.

Uit de evaluatie is gebleken dat niet alle ambities voor het uitvoeren van het beleid konden worden waargemaakt vanwege de beschikbare middelen en capaciteit. Het gaat daarbij om een budget van €18.171 voor archeologie en van € 913 voor monumenten. Het subsidiebudget voor instandhouding monumenten is €13.712 en de activiteitsubsidie voor erfgoed € 7419. Mede op basis van de resultaten van de enquête (bijlage 4) worden prioriteiten gesteld. Het gaat daarbij in ieder geval om de publicatie van de Canon, het creëren van betrokkenheid bij en aandacht voor het Kanaal van Corbulo, het digitaal beschikbaar hebben van (ruimtelijke) relevante informatie, het adequaat beschermen van de omgeving van monument, de inventarisatie en bescherming van de Wederopbouw en Post-65 periode, het investeren in kennis en competenties voor de uitvoering van de wettelijke taken (in het proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving). In 2022 zal een voorstel aan de raad worden voorgelegd hoe invulling te geven aan de bestemmingsreserve monumenten (€290.020). Er zal onderzocht worden op basis van welke voorwaarden dit budget kan worden ingezet.

Met een extra budget kan beter aansluiting worden gezocht bij de Provinciale Erfgoedtafels (Trekvaart, Limes, Landgoederen) en de Landschapstafels (Leidse Ommelanden, Duin, Horst en Weide) als het gaat om het vinden van cofinanciering voor het behalen van de ambities van het Nationaal Park Hollandse Duinen, de Structuurvisie en de RES.

Een sprekend voorbeeld is de totstandkoming van de Prins Frederiks Parkenroute, goeddeels gefinancierd door de provincie, maar met een beperkte bijdrage van de gemeente tot stand gekomen (hefboomeffect).

4.2 Totstandkoming

Net als bij de totstandkoming van de Kadernota Erfgoed is bij de evaluatie en bij het opstellen van de erfgoedagenda Cultureel Erfgoed 2022-2026 het Lokaal Erfgoed Platform (LEP) betrokken. Dit is gedaan tijdens twee bijeenkomsten op 8 september, 8 december 2020 en 20 december 2021.

In de eerste bijeenkomst zijn de resultaten van de enquête besproken. Deze is zowel ambtelijk uitgezet, als onder de leden van het LEP en de Commissie voor Welstand en Cultureel Erfgoed. De evaluatie bestrijkt de periode vanaf 2013 tot medio 2021. Daarbij zijn tevens de bevindingen van de leden van het LEP en de Commissie WCE zelf opgetekend. Bij de tweede bijeenkomst met het LEP is de erfgoedagenda besproken, die ook ambtelijk en met de commissie WCE is doorgenomen. Daarbij zijn aanvullende voorstellen gedaan voor de nieuwe agenda.

De resultaten van beide bijeenkomsten, van de enquête en de trends en ontwikkelingen zijn richtinggevend geweest voor de onderstaande nieuwe Erfgoedagenda 2022-2026.

	2022	2023	2024	2025	2026
Subsidiebudget instandhouding	13.721	13.721	13.721	13.721	13.721
Activiteitsubsidie cultureel erfgoed	7419	7419	7419	7419	7419
Archeologie	18.171	18.171	18.171	18.171	18.171
Monumenten	913	913	913	913	913
Omgevingswet		4.000	4.000		
Bestemmingsreserve monumenten (1.3)	58.000	58.000	58.000	58.000	58.000

Tabel 1 Beschikbaar budget voor erfgoed

Jaarlijks worden in december op basis van onderstaande agenda de budgetten verdeeld. Tevens wordt dan ook het afgelopen jaar geanalyseerd, Welke punten van de agenda zijn uitgevoerd en / of afgerond en zijn de budgetten hiervoor volledig benut of toereikend geweest.

4.3 De Erfgoedagenda 2022-2026: 'Erfgoed loont, leeft, inspireert en verbindt'

Bouwsteen: 1 Goed onderhoud stimuleren		2022	2023	2024	2025	2026
1.1	Regulier subsidiebudget instandhouding monumenten	x	x	x	x	x
1.2	Activiteitsubsidie cultureel erfgoed	x	x	x	x	x
1.3	Voor het budget bestemmingsreserve monumenten zal nader worden bepaald onder welke voorwaarden deze reserve ingezet kan worden om de ambities verder waar te maken.	x	x	x	x	x
1.4	Eigenaren stimuleren achterstallig onderhoud weg te werken/verduurzamen door te informeren over financiële regelingen en het bevorderen van herbestemming van erfgoed.	x	x	x	x	x
1.5	Erfgoed meer prioriteit geven in handhavingsprogramma van Toezicht en Handhaving; opleidingsbudget medewerkers.	x	x			
1.6	Met de gemeente Wassenaar plan van aanpak en kerkenvisie opstellen in samenspraak met betrokkenen om te onderzoeken hoe op termijn met kerken, (monumenten en niet-monumenten) kan worden omgegaan.	1e	3e			
1.7	I.s.m. het LEP en de WCE ambitieniveau en uitvoeringsstrategie opstellen voor de te behalen doelen uit de Erfgoed- en Omgevingswet als het gaat om te komen tot een meer inspirerend en uitnodigend welstands- en architectuurbeleid		x	x		
1.8	Het verder ontwikkelen van Groene Menukaart, en optie voor het opnemen van een quick-scan in het subsidiebeleid uitwerken. Daarbij ook structurele aanpak opstellen om kennis van verduurzamen van erfgoed binnen de organisatie te vergroten, zodat aanjaagfunctie vervuld kan worden.		x	x		

Bouwsteen: 2 Herbestemming en herontwikkeling		2022	2023	2024	2025	2026
2.1	Herbestemming gaat voor sloop; subsidiemogelijkheden uitbreiden met herbestemmingsonderzoek voor beeldbepalende panden.				x	x
2.2	De gemeente vervult een voorbeeldfunctie en voorkomt als aanjager en verbinder leegstand van waardevol erfgoed en bevordert toekomstig hergebruik. Leegstand wordt gemonitord en een strategie wordt ontwikkeld waarbij maatwerk en creativiteit centraal staan. Behoud en versterking van de ensemblewaarde zijn richtinggevend.	x	x	x	x	x
2.3	Bij herbestemming en herontwikkeling is de cultuurhistorie het uitgangspunt en tevens inspiratiebron. Materieel en immaterieel erfgoed fungeren als bindmiddel, niet als obstakel. In een vroeg stadium meedenken en faciliteren waar mogelijk.	x	x	x	x	x

2.4	Vanuit de doelen van de Omgevingswet staat de zorg voor het monument en de omgeving centraal. Bij planontwikkelingen wordt zo vroeg mogelijk in het proces gebiedsgericht specifieke cultuurhistorische verkenningen opgesteld als onderdeel van een beeldkwaliteitplan of ruimtelijke onderbouwing. Het is een middel om invulling te geven aan de zorgplicht voor het erfgoed en zijn omgeving.	x	x	x	x	x
-----	---	---	---	---	---	---

Bouwsteen: 3 Herziening gemeentelijke monumentenlijst 'de basis op orde'		2022	2023	2024	2025	2026
3.1	Lijst van beeldbepalende panden opnemen in het omgevingsplan.				x	x
3.2	Voortzetten digitalisering onderzoeksgegevens archeologie.	x	x	x	x	x
3.3	Opstellen en vaststellen van beleidskaart met aantoonbare archeologische verwachtingen met daarbij geactualiseerde onderzoeks- en vrijstellingsgrenzen ihkv de Omgevingswet.	x	x			
3.4	Digitalisering waardenkaart voor bovengronds erfgoed; de kaart moet beleidsmatig verankerd worden als onderdeel van het omgevingsplan.	x	x	x		
3.5	Plan van aanpak opstellen voor het stimuleren dat immaterieel erfgoed beter verankerd wordt in de canon.			x		
3.6	Afronden actualisering erfgoedlijsten, waaronder actualisatie van bestaande redengevende omschrijvingen en de beeldbepalende en karakteristieke panden.	x	x	x	x	
3.7	Monumentale kunst uit de wederopbouwperiode, aan gebouwen en in de openbare ruimte inventariseren en waar nodig beschermen.		x	x		
3.8	Cultuurhistorische inventarisatie en actualiseren van ontbrekende thema's waaronder de periode 1945-1965, Post-65 periode, groen erfgoed, historische interieur(onderdelen), het opstellen van gebiedskarakteristieken en de kwaliteiten koppelen aan nieuwe welstandscriteria? ¹³	x	x	x		
3.9	Welstandscriteria aanpassen aan de inventarisatie en waardering van ontbrekende thema's.			x	x	
3.10	De nieuwe thema's met waardevol erfgoed deel laten uitmaken van het Verhaal van Voorschoten. De kwaliteiten integraal benutten bij het opstellen van het Omgevingsvisie- en plan.		x	x		
3.11	Opstellen van onderzoekskaders (zoals voor Kanaal van Corbulo).	x	x			

¹³ Deze thema's vallen binnen de brede definitie van cultureel erfgoed en gaan in ieder geval over gebouwde onderdelen, archeologie, historisch-geografische en cultuurlandschap (incl. parken en stedenbouw), de verhalen, tradities en gewoonten.

Bouwsteen: 4 Erfgoed in de ruimtelijke ordening		2022	2023	2024	2025	2026
4.1	Verankeren cultuurhistorie in RO; Cultuurhistorische waardenkaart (digitaal) koppelen aan bestemmingsplannen (zie ook 3.2).	x	x	x		
4.2	Beleidskaders vaststellen voor de bepaling van de omgeving van het monument als onderdeel van het omgevingsplan.			x	x	
4.4	Bij ruimtelijke ontwikkelingen een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de leefomgeving m.b.t. behouden, versterken en benutten van de cultuurhistorische kwaliteiten.	x	x	x	x	x
4.5	De groene leefomgeving is meer dan de parken en landgoederen; het agrarisch landschap, gebouwen en landerijen, staat onder druk. Deze waardevolle omgeving behouden is de opgave voor de komende periode.	x	x	x	x	x
4.6	Bij vaststellen van de omgeving van het monument wordt een beeldkwaliteitsplan opgesteld (zie ook 2.4).	x	x	x	x	x

Bouwsteen: 5 Communicatie en profilering		2022	2023	2024	2025	2026
5.1	De gemeente zet een Erfgoedloket op of draagt bij aan een regionaal Erfgoedloket. Hier verstrekken vakspecialisten klantgericht informatie en maatwerk-adviezen over de omgang met erfgoed op alle vlakken, waaronder verduurzaming van monumenten.		x	x	x	x
5.2	Faciliteren van cultureel ondernemerschap, gericht op uitdragen van cultuurhistorische waarden, materieel en immaterieel, landschappelijk en gebouwd.		x	x	x	
5.3	Maatwerk-advies blijven geven zodat wordt ingezet op het uitvoeren van zinvol archeologisch onderzoek.	x	x	x	x	x
5.4	Digitale informatie waaronder kaartmateriaal via de gemeentelijke kanalen publiceren.	x	x	x	x	x
5.5	Zichtbaar maken van archeologie in openbare ruimte om het draagvlak vergroten.	x	x	x	x	x
5.6	Kanaal van Corbulo breed onder de aandacht brengen, waaronder specifiek ook voor jongeren.	x	x	x	x	x
5.7	Verbeteren kennisoverdracht via gem. website, daarbij aandacht voor inclusiviteit		x	x		
5.8	Beschrijvingen Canon vervolgen en publiceren op website. Publicatie canon uitgeven. Canon onder de aandacht brengen via gemeente, OGLV, pers.	1e				
5.9	Draagvlak verbreden door erfgoed actief te promoten en inzetten op hoogwaardig toerisme.		x	x	x	x
5.10	Immaterieel erfgoed onder de aandacht brengen.		x	x	x	x
5.11	Aanbieden monumentenschildjes.		x	x	x	x
5.12	Voortzetten steunen OMD om erfgoed onder de aandacht te brengen	x	x	x	x	x
5.13	Voortzetten samenwerking Groene menukaart	x	x	x	x	x

Bouwsteen: 6 Samenwerken en vrijwilligerswerk stimuleren		2022	2023	2024	2025	2026
6.1	Onderlinge intensieve(re) samenwerking stimuleren in de vorm van een kennisnetwerk van vrijwilligers, met op reguliere basis contactmomenten met het LEP, Museum en OGLV. Idem Brandweermuseum, Gemaal de Vereeniging en de vrijwilligers van rond de Paardenmarkt en de Open Monumentendag.	x	x	x	x	x
6.2	Herijking rol voor het LEP. Rol in naamgeving openbare ruimte formaliseren.	x	x			
6.3	Om gewenste (beleids-)doelstellingen te behalen en projecten te realiseren werken we samen met lokale, regionale en landelijke instanties, instellingen en organisaties, zoals vanuit de provinciale Erfgoedlijnen, Landschaps- en Erfgoedtafels, de Federatie van Grote Monumentengemeenten en het Nationaal Park Hollandse Duinen.	x	x	x	x	x
6.4	Bijdrage leveren aan de RES, waardoor erfgoed integraal betrokken wordt bij het behalen van de klimaatdoeleinden en verduurzaming.	x				
6.5	Uitvoering geven aan Cultuurconvenant 2021-2024 culturele regio Leiden, zodat beter samen wordt gewerkt op het gebied van cultuur (waaronder archeologie en erfgoed) tussen Rijk en gemeenten.	x	x	x		

Bouwsteen: 7 Ondersteunen eigenaren		2022	2023	2024	2025	2026
7.1	Ondersteuning/ advisering in vergunningen traject bij subsidies e.a. mogelijkheden (zie ook Bouwsteen 1 en 5.1).	x	x	x	x	x
7.2	Bevorderen dat adviseurs en medewerkers KCC goed en ter zake zijn opgeleid.	x	x	x	x	x

Figuur 46 (volgende pagina) De uit Amsterdam afkomstig Maarten Zwollo (1867-1928) kwam in 1895 in dienst bij de Zilverfabriek van J.M. van Kempen & Zonen. Hij werkte er als medailleur en modelleur van zilverwerken. Dit in eikenhout gesneden reliëf is net als de beelden aan de voorgevel een van zijn laatste en weinige beeldhouwde werken. Ze maken integraal deel uit van het in 1928 naar ontwerp van de architect A.W. Verschoor gerealiseerde gemeentehuis met school, gymlokaal en dienstwoning (foto 2016).

M.Zwollo.in.v.mod.

J.GEO.DE BRUIN.S.C.